

בס"ד

מדריך למורה לחוברת

"תורת חיים"

על חומש

בְּמַדְבָּר

מאת הרב אברהם שושן

כל הזכויות שמורות על פי חוקי התורה

ועל פי החוק הבינלאומי.

למחבר "ספרי שושן"

04-6722280 / 050-4133993

שיווק והפצה: דני ספרים - 08-6812225

המדריך למורה ניתן להורדה מהאתר אך ורק לשימוש לימודי אישי
עבור המורים המלמדים בחוברות "תורת חיים" על ספר ויקרא.
אסור להעתיק ואסור שימוש מסחרי מכל סוג שהוא במדריך זה.
אין להפריד חלקים מהמדריך וחובה להשאירו בתבניתו השלמה.
כל שינוי ובקשה ייעשו בתיאום וברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

תוכנית הלימודים הספר במדבר – כיתה ה'

הנושאים		הפרקים	מספר השיעורים	
מבוא ופתיחה			1-2	
שנה שנייה לצאתם ממצרים	סידור המחנות וההכנות למסע לא"י -28-	המפקדים ותפקידי משפחות הלויים	א-ד 12	
		פרשות הלכתיות (שילוח טמאים, נזיר, סוטה, ברכת כהנים)	ה-ו 5	
		קרבנות הנשיאים	ז 2	
		הקדשת הלויים	ח 2	
		פסח שני	ט (א-ד) 2	
		המסעות והתלונות -22-		סדר מסע המחנות
תלונות – המתאוננים, קברות התאוה	יא 4			
מעלות נבואות משה וחטא מרים	יב 3			
המרגלים	יג-יד 6			
פרשות הלכתיות (נסכים, חלה, מקושש, ציצית)	טו 3			
קרח	טז-יז 6			
מתנות כהונה	יח 2			
פרה אדומה	יט 2			
פרק מעבר 2-				
המסע בערבות הירדן המזרחי -18-				מעקף ארצות אדום ומואב
		כיבוש הגלעד והבשן מידי סיחון ועוג	כ (כ-לה) 2	
		בלק ובלעם	כב-כד 7	
		חטא בעל פעור ומעשה פנחס	כה 2	
לקראת הכיבוש והנחלה -25-		מפקד בשנה הארבעים	כו 2	
		בנות צלפחד	כז (א-יא) 1	
		מינוי יהושע	כז (יב-כג) 2	
		המוספים	כח-כט 2	
		נדרים	ל 2	
		נקמת מדיין	לא 2	
		בקשת בני גד ובני ראובן	לב 3	
		מסעי בני ישראל	לג 2	
		גבולות הארץ	לד 2	
		ערי מקלט	לה 3	
		בקשת ראשי משפחת גלעד	לו 2	

סה"כ: 92 + שעורי חזרה וסיכום = 102 שיעורים

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

המדריך מחולק לשלושה חלקים

1. לימודי חובה
2. בחוברת
3. הצעות להוראה ולבחירה

1. **לימודי חובה:** הפסוקים שחובה ללמד וההדגשים בכל יחידת לימוד, על-פי הנחיית משרד החינוך.

פסוקים המסומנים בהדגשה **נלמדים כסדר**.
פסוקים שאינם מודגשים **נלמדים בבקאות**.

2. **בחוברת:** חיבור בין לימודי החובה לדרך הלימוד שבחוברת.

3. **הצעות להוראה ולבחירה:** אינן מופיעות בחוברת ונתונות לשיקול דעתם של המורים.

השימוש בחוברת

1. החוברת "תורת חיים" על ספר במדבר, ייחודה בסגנון כתיבתה עבור תלמידי כיתות היסוד, תוך שימת דגש בפיתוח חשיבה לימודית מותאמת והפנמה חינוכית בתחומי השכל והרגש. נסיוננו הקודם תרם רבות להוצאת חוברת זו, ואנו מתפללים לה' שלא תצא תקלה מתחת ידינו והחוברת תהיה לתועלת התלמידים.
2. למרות האמור אנו מאמינים, כי החוברת המוצלחת ביותר אינה יכולה להיות תחליף למורה בכיתה. היכולת של המורה להביע את עצמו במהותו ובקולו מול התלמיד - יש בה עוצמה שאינה ניתנת להעברה בשום כלי אחר. בלימוד תורה יש לעוצמה זו משנה תוקף, ויש להשתמש בה בידעה שכך היא.
3. חוברת העבודה לתלמיד "תורת חיים" על ספר במדבר נועדה להיות כלי עזר לצורך חזרה, סיכום ושינון של מה שלמד התלמיד בכיתה, ולקרב אליו את החומר הלימודי, החינוכי והערכי על-ידי חשיבה, כתיבה וראייה בתחום השכל והרגש.
4. **החוברת "תורת חיים" על ספר במדבר מיועדת לכיתה ה'.**
5. אנו ממליצים לפתור את העבודות שבחוברת עם התלמידים בכיתה, וכך להקנות להם את ההרגלים ללימוד בחוברת.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

6. דוגמאות למשימות שבחוברת: השלמת מילים מתוך מאגר מילים נתון, הקפת התשובה הנכונה; מתיחת קו מהשאלה לתשובה. כתבו "נכון" / "לא נכון"; סדרו בסדר הנכון; מי אמר למי על מה נאמר; משמעות הכתוב; שאלות סגורות ופתוחות ועוד...
7. הצוירים שבחוברת נועדו לאפשר לתלמיד חיבור חווייתי לנלמד ויכולת הבעה לפי טבעו ומהותו.

גישתנו הלימודית וייחודה של החוברת

1. הבנת הפשט היא המפתח ללימוד נכון, מובנה ואמיתי.
2. הבנה זו מתקיימת בהבנת המילים, הפסוק, הרצף, ומכאן - הבנת הנושא בכללותו.
3. כל מה שנכתב בתורה הוא על מנת שנלמד אותו וממנו. גם סיפורי התורה הם בגדר לימוד מעשי הלכתי ודרך חיים.
4. העבודות בחוברת מחולקות למגוון נושאים, כגון: רמת הבנה בסיסית; חשיבה; השוואה; לימוד מסקנה להבנת הפשט, ולפי העניין - החיבור לחיי היומיום.
5. לימוד רש"י או מאמרי חז"ל שבחוברת ייתכנו במקרים אלה: 1. רש"י להבנת הפשט. 2. על-פי תוכנית משרד החינוך.
6. כדי לשמור על רצף תפיסתי והבנתי החלוקה בחוברת היא לפי פרשיות ופרקים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא
1-2	מבוא ופתיחה

ספר במדבר עוסק בזמן שהיו בני ישראל במדבר - תקופה שהחלה בצאתם ממצרים ועד כניסתם לארץ-ישראל במשך ארבעים שנה. התורה כתבה לנו רק על שלוש שנים מתוך הארבעים. בתחילת החוברת "תורת חיים" טבלה, ובה סיכום הקורות את בני ישראל במשך שהותם במדבר. ניתן להיעזר בטבלה זו על מנת ללמוד את הסדר הכרונולוגי של הדברים וקיומם ביחידת הזמן בתוך ארבעים השנה.

ראוי לעמוד על הקשיים של האדם במדבר: אוכל, מים, חוס, בדידות, סכנות מחיות רעות, נחשים ועקרבים, ומיזשבי המדבר; וכן על מסעות בני ישראל במדבר: בסך הכול 42 מסעות. לאחר העצמת הקושי ניתן להראות את החסד שעשה ה' עם בני ישראל במדבר, בשומרו עליהם בהשגחה פרטית ובעשותו להם נסים גדולים. לאחר נסיון האוכל - קיבלו את המן; לאחר נסיון המים - קיבלו את בארה של מרים; ולמען ייטב להם מחוס המדבר, מהחיות ויושבי המדבר, הקיף אותם ה' בשבעה ענני כבוד, והם שמרו עליהם מבחוץ ומבפנים (פירוט והרחבה בחוברת בפרקים העוסקים בכך).

במדבר התקיימה התהוותו של עם ישראל: מצד אחד - בדרך הניסיון, דהיינו אמונה בה' במצבים קיצוניים, ומצד שני - מעמדים מרוממים, אשר הטביעו את חותמם בחותמת האמת הנצחית. מעמד נתינת התורה במדבר הוא המעמד המשמעותי ביותר בתולדות האומה היהודית הנצחית, כי בכך הפך עם ישראל לעם הנבחר ולעם הנצח. גם משכן ה', אשר נבנה והוקם בתוך השנה הראשונה לצאתם ממצרים, מלמד על הקשר הישיר של ה' יתברך לבניו. כביכול יורד ה' יתברך לעמו, לדירה שעשו לו בעולם התחתון. (המושג בהשאלה על מנת לסבר את האוזן)

מאידך גיסא, חטא העגל וחטא המרגלים - גם הם הטביעו את חותמם, והפעם לרעה - לדורות. שלמות בני ישראל כעם הייתה בכניסתם ושיבתם בארץ-ישראל.

בחוברת "תורת חיים" כתובים הנושאים בשילוב פסוקי התורה ומדרשי חז"ל. המטרה היא לחבר עבר להווה ולחנך את דור העתיד בדרך האמונה בה' על רבדיה ביראה ובשמחה.

פרק א פסוק א. מבוא ופתיחה

פסוק א: המקום, הזמן וההקשר.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

המקום: מדבר סיני, מקום קבלת התורה והקמת המשכן.
הזמן: בשנה השנייה ליציאת מצרים; חודש לאחר הקמת המשכן.
מושגים: "מדבר" – המאפיינים, התנאים הגיאוגרפיים והפיזיים.
שמו הנוסף של הספר: "חומש הפקודים".

הצעות לבחירה

כדאי לערוך רשימה ולקשר לחומשים הקודמים: אילו דברים היו במדבר סיני, שעליהם למדנו בחומשים הקודמים?
המדבר – שמש אסוציאציות. קישור בין המאפיינים הפיזיים לאתגרים רוחניים; קישור למסע האמונה של בני ישראל במדבר ("זכרתי לך חסד נעוריך": ירמיה ב)

**"למען תזכור": 3,329 שנים עברו מאז השנה הראשונה לצאת בני ישראל ממצרים
ועד שנת ה-תשע"ז.**

**ספר במדבר נקרא גם "ספר הפקודים",
משום שכתוב בו שפקדו את בני ישראל (פעמיים):
את הבכורים (פעם אחת), ואת הלויים (פעמיים).**

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

פרק א	הנושא	מספר השיעורים
	מפקד בני ישראל	2-3

**פרשת
באזכר**

פרק א. לימוד חובה

ב-ד: "מפקד". משמעות המילה ואופן ביצוע המפקד.

תפקידים של משה ואהרן ותפקיד נשיאי השבטים.

ה-מג: השבטים המשתתפים במפקד.

מז-מז: סיכום המפקד. מספר יוצאי הצבא בני 20 ומעלה.

מח-נד: בני לוי - "לגיון של מלך" הנמנה בנפרד; תפקידי הלויים. (רש"י)

מושגים: "בית אבותם" - בית אב; "יוצא צבא"; "מטה"; "תולדותם".

בחוברת

לכאורה פותח ספר במדבר בנושאים טכניים, אך בכוחו של המורה להפוך וללמד אותם כנושאים מהותיים ומרתקים. לאחר לימוד הפסוקים ניתן לעיין בטבלה שבתחילת החוברת ולמקם את התאריך, שבו ציווה ה' את משה לפקוד את בני ישראל.

ניתן לשאול על תחביבים של תלמידים ולהגיע לכך, שאת הדברים החשובים להם הם סופרים ובודקים בכל פעם. להבדיל, בני ישראל חביבים לה', ולכן ה' מצווה לספור אותם.

(לבחירה): ה' יודע את מספרם של בני ישראל גם ללא ספירה, אלא שהספירה נועדה להראות לבני ישראל שהם חביבים אצל ה'. לכן הספירה היא עבור המסר לבני ישראל - ולא עבור המספר לה'.

בחוברת טבלה להשלמה על-ידי התלמידים, ובה סיכום תוצאות המפקד: השבט, שמו של הנשיא, מספר הפקודים. ניתן להמחיש את צורת החניה בעזרת הציור שבעמוד 9. המלצה: במשימות כגון אלו ניתן לחלק את המשימה בין התלמידים ולהשלים במליאת הכיתה.

ראוי להמחיש את הרושם וההתרגשות שבמניין כל אחד ואחד מישראל על-ידי משה ואהרן ונשיא השבט (על-פי רמב"ן א, מה: "אמר לו הקב"ה למנותם בכבוד ובגדולה לכל אחד ואחד. לא תהיה אומר לראש המשפחה: כמה במשפחתך? כמה בניו יש לך? אלא כולם יהיו עוברים לפניך באימה ובכבוד").

בני לוי - "לגיון של מלך", מח-נד: יש להכווין את הלומד לאתר, כי שבט לוי לא נמנה עם שבטי ישראל ע"פ רש"י לפסוק מט.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק ב
2-3	סדר החניה	

פרק ב. לימוד חובה

א-ב: סידור המחנה: משפחה, בית-אב, שבט ודגל.
ג-לא: ארבעת הדגלים מסודרים סביב המשכן: יהודה, ראובן, אפרים ודן; סדר הנסיעה: יהודה - "ראשונה", ראובן - "שניים", אפרים - "שלישים", דן - "לאחרונה".
לב-לד: סיום פרקים א-ב: "כן חנו לדגליהם וכן נסעו איש למשפחותיו על בית אבותיו".

מושגים: "דגל"; רוחות השמים: "קדמה", "ימה", "תימנה", "צפונה".

בחוברת

סדר המחנות, הדגלים והמסעות: א-לד

בחוברת תרשים של המחנות במדבר, המחולק לשלושה:
 1. שכניה; 2. לוייה; 3. ישראל.

ומחנה ישראל מתחלק לארבעה המחנות.

זיהוי השם המקראי והשם הידוע לארבע רוחות השמים.

מדרשים על הסיבה לבחירת ראשי המחנות.

כך מקבלים התלמידים תמונה כוללת והבנה למבנה ולמהות.

בעמוד 11 שילבנו עבודת רשות ממדרשי חז"ל העוסקת בשאלות: מדוע נקרא כל מחנה בשם זה, ומה מייחד ומאחד כל מחנה?

פסוקים ט, טז, כד, לא: כתוב בהם על סדר המסעות, ולכן כתבנו תרשים פשוט לסדר זה בהכוונת התלמיד לפסוקים.

נחזור ונלמד שוב על סדר המסעות בספר במדבר, אך לא נתעלם מהכתוב בפרקנו.

ראוי להדגיש את רגשות העם בראותם את הענן ההולך לפניהם ואת ארון ברית ה', את הסדר המופתי בחניה ובנסיעה ניתן לשאול על נסיעה משפחתית ועל ההכנות, לעומת נסיעה של עם - מיליוני ישראלים כן ירבו הנוסעים למקום לא ידוע לפי רצון ה'.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

בעמוד 12 טבלה שאינה בתוכנית הלימודים, והלימוד בה רשות יש בה לימוד חווייתי ועומק, המבאר את פסוק ב: "אִישׁ עַל דָּגְלוֹ בְּאַתֶּת".

רש"י

רש"י על פסוק ב, ד"ה "באתת" (עד "את דגלו"): "כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו ע"כ.

בחוברת התייחסות לדברי רש"י בשני עמודים: האחד מעל לתרשים המחנות במדבר; ובעמוד השלישי אחריו טבלה מפורטת: השבט, סוג האבן, צבע הדגל, הציור על הדגל והסיבה.

רש"י על פסוק ג, ד"ה "קדמה": ביאור המילה "לפנים" הקרויה "קדם", ואיזו זו? רוח מזרחית! והמערב - קרוי "אחור".

ניתן גם לבאר בפשטות על-פי צדדים מקבילים: צפון מול דרום, ומזרח מול מערב.
מול ימה - היס במערב ארץ-ישראל, ולכן קדמה צד מזרח.
ניתן לקבוע בכיתה את הרוחות להמחשה.

הצעות לבחירה

להמחיש באופן ויזואלי על ידי בניית דגם את חניית בני ישראל במדבר.
לעצב "דגל מחנה" ושימוש בפרטים הקשורים לשבטי הדגל.
להדגיש בצורת הקריאה הכיתתית את פסוקי הסיום, המדגישים את נושא הפרק ומשמעותו.
לפתח את הרעיון של השייכות והקשר למשפחה ולבית-אב.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק ג
3	מפקד הלויים	

פרק ג. לימוד חובה

א-ד: משפחת הכהונה: "אהרן ובניו", אלעזר ואיתמר, המופקדים על עבודת הלויים ועל משמרת הקודש.

ה-י: תפקיד הלויים: לסייע לאהרן ולבניו, "שומרי משמרת הקודש".

יא-יג: הלויים מתמנים לעבודת הקודש במקום הבכורות.

יד-לט: שלוש משפחות הלוי וחלקה של כל אחת מהן במשא המשכן. לכל משפחה נשיא משלה. מחנה הלויים: כל משפחה חונה בצד אחר של המשכן. את הצד הרביעי משלימים משה, אהרן ובניו.

מ-נא: מפקד הלויים מבני חודש: 22,000. הלויים פדו את הבכורות מקדושתם. את 273 הבכורות העודפים על מספר הלויים פדו באמצעות 5 שקלי כסף לכל בכור. הכסף ניתן לכהנים.

מושגים: "כהנים"; "לויים"; "בכורות".

בחוברת

מינוי הכהנים לכהונה

חשוב להסביר כי משפחת הכהונה צמחה מתוך הלויים - אהרן ובניו. בחוברת שאלות להבנת המושג **תולדות** ממה שלמדו התלמידים בחומש בראשית. בפרשת פינחס נחזור להסביר זאת כדי להבין את המתנה שניתנה לפינחס. ניתן להראות שימושים של המילה "תולדות" בהקשרים תורניים - אבות ותולדות בל"ט הלכות שבת או בהקשרים כלליים; תולדה של ענינים שונים.

בחוברת דברי רש"י על פסוק א כתובים בתרשים זרימה, ניתן לדמות למורים שמלמדים ומחנכים על-פי התורה, אז והיום.

לקיחת הלויים במקום הבכורים: פסוקים יא-יג

על קדושת הבכורים כתוב בפסוק י"ג שבפרק. ניתן לקשר לחומש שמות ולציין כי משום חשיבותה פרשה זו היא אחת מארבע הפרשיות שבתפילין.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

חטא העגל שבו השתתפו הבכורים, מנע מהם את האפשרות לשרת בבית ה'; אך כיוון שכך היה הרצון האלוקי, יש חובת פדיון קדושתם של הבכורים, מצווה זו מחדדת את הקדושה היתרה של הבכורים ואת ההפסד שהפסידו בגלל חטא העגל, ומעצימה את האדם ההולך בדרך ה' ואינו מתפתה לעשות חטאים, - ראו בחוברת שאלות למחשבה - המורים ימצאו בהן כר נרחב להסבר החטא ועונשו ומעלת האדם / הלויים ההולכים בדרך ה' בעת מבחן / ניסיון.

שלוש משפחות לוי וחלקה של כל אחת מהן במשא המשכן: פסוקים יד-לט

בחוברת טבלה למילוי על-ידי התלמידים, בה מחולקים הפסוקים לנושאים משותפים. טבלה זו תילמד רק לאחר הקריאה בחומש, ומטרתה לתת לתלמיד תמונה בהירה ומסודרת. המורים ימצאו בה עזר בסידור ובהבנה של הפסוקים. ניתן להתבונן בתרשים המשכן ולחבר את הפסוקים המדברים על מקום החניה של בני לוי.

טוב לצדיק - טוב לשכנו: פסוק לה. בחוברת סיכום ושאלות על מושג זה.

את המושג ההפוך - "אוי לרשע ואוי לשכנו" - נלמד במקורו בפרשת קרח, אף שניתן להזכיר זאת גם כאן. שאלת הרשות יכולה להוות דיון במליאת הכיתה. זוהי הזדמנות למורים לדבר על שכנים טובים ושכנות טובה, על חברים טובים ועל השפעה סביבתית - של המשפיע ושל המושפע - וכן לשתף את התלמידים בסיפורים שלהם ובמתן עצות.

פדיון בכורי ישראל בלויים ופדיון העודפים מבכורי ישראל ב-5 שקלים: פסוקים מד-נא	ספירת בכורי ישראל (פסוקים מ-מג)
---	------------------------------------

הטבלה מהווה מבוא להבנת הפדיון מבחינה מעשית.

שוב ניתן לשוחח עם התלמידים על כך שהבכורים הפסידו את הקרבה לה' בבית ה' כמשרתיו. לעומת זאת זכו הלויים להיות משרתי ה' בבית ה', ומדוע? משום שהלויים לא חטאו בחטא העגל, ובשעת הניסיון לא שכחו את ה' והיו דבקים בעשיית רצונו בכל עת. מכאן ראוי לחנך לאהבת ה' בכל עת ובכל זמן, וללמד כי יש שכר ויש עונש, ומי שעומד בניסיון - ה' משיב לו בטוב, בחסד וברחמים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

רש"י

א "ואלה תולדות אהרן ומשה". וקושיה מהמשך הפסוקים; ערכו של לימוד תורה.
ב "ושירתו אתו" מהו השירות?
טז "על פי ה'". הפלא שבמניין תינוקות הלוי מבני חודש. (והרמז במילים: "על-פי ה'")
כט "משפחת בני קהת יחנו וגו' תימנה".
 מבנה המחנות: קשר בין מחנה ישראל ומחנה לוייה; אוי לרשע - אוי לשכנו.
לח "משה ואהרן ובניו". קשר בין מחנה ישראל למחנה לוייה: טוב לצדיק - טוב לשכנו.

הצעות לבחירה

אפשר להשוות בין הנאמר בפרקנו על תפקיד הכהנים בשמירת המקדש (פסוק לח: "משה, אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש") לבין הנאמר בפרק א על תפקיד הלויים בשמירתו (פסוק נג: "והלויים יחנו סביב למשכן העדות... ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות"). אפשר להרחיב בנושא הצבת המשמר במקדש בעזרת התיאור המופיע במשנה, מסכת מדות א, א-ב.

הצעה דאסיאה

על מנת להמחיש את מה שלמדנו,
 חלקו את תלמידי הכיתה לבכורים וללויים.
 מספר הבכורים יהיה גדול יותר ממספר הלויים
 כנגד המספר השווה בין הבכורים והלויים כתבו על פתקים **בן לוי**,
 וכנגד המספר הנותר כתבו על הפתקים: **חמישה שקלים**.
 קפלו וערכו גורל, וכל בכור ייטול פתק.
 בכור, שעלה בגורלו פתק שכתוב בו **בן לוי**, זכה שיוחלף על-ידי בן לוי.
 בכור, שעלה בגורלו פתק שכתוב בו **חמישה שקלים**,
 צריך לתת חמישה שקלים כדי לפדות את עצמו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק ד	פרשת נשא
2	משא המשכן על ידי משפחות הלוי		

פרק ד. לימוד חובה

א-יז: משא בני קהת - כלי הקודש. ראשית מכסים אהרן ובניו את הכלים, ואחר כך נוטלים אותם בני קהת; לכל כלי כיסוי שונה על פי דרגת קדושתו. (הארון מכוסה בפרוכת, כלי הקודש בבגד תכלת, וכו')

כא-כז: משא בני גרשון - היריעות, המסכים והמיתרים.

כט-לא: משא בני מררי - הקרשים, העמודים וכל הנצרך להקמתם.

לד-מה: פקודי הלויים העובדים, לפי משפחות.

מו-מט: פסוקי הסיום; סיכום מפקד העובדים מעבט לוי.

מושגים: "משא"; "משפחות הלויים - גרשון, קהת ומררי".

בחוברת

בתחילתו עוסק הפרק בתפקידי בני קהת, האחראים על נשיאת הדברים הקדושים שבמשכן, הכנתם למסע ונשיאתם. יש בכך שני מרכיבים: האחד טכני והאחר רוחני.

בהתבוננות בפסוקי התורה ניתן להבחין כי גם הצד הטכני הוא רוחני.

לדוגמה: הכהנים מכסים את כלי הקודש, ואילו הלויים נושאים אותם; בחלק מכלי הקודש אסורה נגיעתם של הלויים, אלא רק נשיאה במוטות; ובכיסוי הארון אסור ללויים אפילו לראות את המעמד הזה.

בחוברת טבלה להשלמה על תפקיד בני קהת. הכנה נכונה של המורים למהות הכיסוי והנשיאה, שנעשו בקדושה ובחרדת קודש, תגרום לתלמידים לבצע את המשימה מתוך תחושת רגשות של כבוד לכל דבר שבקדושה.

עבודת בני גרשון: לשאת את הדברים הרכים: פסוקים כא-כח

עבודת בני מררי: לשאת את הדברים הכבדים: פסוקים כט-לז

בחוברת עמוד סיכום ותמונות להבנה וחיבור של הפסוקים למראה עיניים. ללימוד ההבדל בין הקודש לקודש הקודשים הבאנו ציור בחוברת ובקשה, שיש בה למידה מצטברת בהשוואה לנלמד בחומשים שמות-ויקרא.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ביאור הפסוקים יח-כ

אל תגרמו למשפחת קהת משבט לוי למות.
לכן אסור ללויים לראות את ארון הברית כאשר
אֶהְרֹן וּבָנָיו הַכֹּהֲנִים מְסִירִים אֶת הַפְּרוּכֹת
שֶׁמֶפְרִידָה בֵּין הַקֹּדֶשׁ לַקֹּדֶשׁ-הַקֹּדֶשִׁים
וּמַכְסִים בָּהּ אֶת הָאָרוֹן, בְּגִלְלֵי הַחֹשֶׁשׁ
שֶׁהַלְוִיִּים יַגְעוּ בָּאָרוֹן לִפְנֵי שִׁכְסוֹ אוֹתוֹ - וַיָּמוּתוּ.

"כַּבֵּלְעַ אֶת הַקֹּדֶשׁ" פִּירוּשׁ: כְּשֶׁמַּכְסִים אֶת
הָאָרוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּבְלַע בַּתוֹךְ הַכִּיסוּי שֶׁלוֹ.

(י"ח) "אַל תִּכְרִיתוּ אֶת שְׁבֶט
מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲנִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּים.

(י"ט) וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם, וְחָיו וְלֹא
יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:
אֶהְרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ
אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאֹו.

(כ) וְלֹא יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כַּבֵּלַע אֶת
הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ."

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרקים ה-1	הנושא	מספר השיעורים
	פרשות הלכתיות	5

פרק ה. לימוד חובה

א-ד: קדושת שלוש המחנות, אשר המשכן במרכזם; שילוח הטמאים - "ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם".

ה-י: אשם גזילות: אדם שגזל, ונוסף לכך נשבע לשקר בשם ה', צריך להוסיף חומש על תשלום הגזילה ולהביא קרבן אשם.

יא-טו: פרשת סוטה: אדם שחושד באשתו שהייתה עם איש אחר, ויש בו רוח קנאה, צריך לבוא עם אשתו אל הכהן ולהביא עמו מנחה מיוחדת - "מנחת קנאות" (מנחה שבאה כתוצאה מקנאה עשויה מקמח שעורים, היא נעשית ללא שמן ולבונה, כיוון שאין אזכרתה לריח ניחוח). טז-לא: הכהן בודק את האשה בעזרת "מי המים המאררים" - מים מיוחדים אשר נתקדשו בכיור ואשר מעורב בהם עפר מהמשכן. אם האשה מעלה מעל באישה (בבעלה) - נהגה שלא כהוגן, ירכה נופלת ובטנה צבה (מתנפחת); ואם לא - היא מנוקה מעוון ואף מקבלת שכר תחת ניוולה. **מושגים:** "שלוש מחנות"; "מחנה שכינה"; "מחנה לוויה". "מחנה ישראל".

בחוברת

א-ד: קדושת שלוש המחנות

ראוי להתחיל את השיעור בצורך בשלושת המחנות על-פי קדושתם, ולדלות מהתלמידים את החלוקה המתבקשת.

בחוברת תרשים שלוש המחנות והפניה לרש"י, המבאר את החלוקה, הקדושה וההרחקה. ראוי להסביר את המושג **"זהו מחנה קדוש"**: קדושה של כל ישראל מצד היותו ישראל.

הטומאה, הבאה על אדם צרוע וזב, היא עונש משמיים הגורמת להרחקתו מהמחנה על מנת שיפשפש במעשיו - לעומת טומאת מת, היכולה להתקיים אצל מי שהיה באוהל שיש בו מת, או למי שטיפל במת בכוונה תחילה מצד גמילות חסד.

לבחירה: ניתן לקשר את איסור הכניסה למחנה שכינה לימינו: מקום השראת השכינה בהר הבית אסור בכניסה, כי היום כולם טמאי מתים.

ניתן לקשר לחומש שמות בחלוקת המשכן לקודש ולקודש הקדשים.

ניתן להעיר כי גם הספירה שלמדנו מחלקת בין ספירת העם לספירת הלויים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

רש"י ב. "וישלחו מן המחנה": שלוש המחנות, ולכל אחד מהם דרגת קדושה משלו: טמאי מתים אסורים במחנה כהונה, הזב - במחנה לוי, והמצורע משתלח חוץ לשלוש המחנות.

ה-י: אשם גזילות

התלמידים למדו זאת כבר בחומש ויקרא. ראוי לעמוד על תהליך הכפרה, הכולל הודאה, חרטה, החזר הקרן, תוספת חומש, כמבואר בחוברת, והבאת קרבן. על המורים להוקיע את מעשה הגזלן ניתן לשאול שאלות המלוות ברגש, כמו: מה מרגיש הנגזל? - ביזיון וחיסרון; ואת מעשה הגזלן חסר לב טוב וחסר יראת שמיים כי הרי מה שמגיע לו משמים יהיה שלו.

פסוקים ט-י. עבודת רשות: דין ביכורים. לאיזה כהן נותן אותם?
מקריאת הפסוקים לבד אין דרך להבין את הכתוב לאשורו!
לכן אנו מפרטים במד"ל "למען ירוץ הקורא בו".

דין ביכורים: לאיזה כהן נותן אותם?

פסוק ט	הפירוש
"וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קֹדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַכֹּהֵן, לוֹ יִהְיֶה."	הביכורים שמעלים לבית המקדש, נותנים אותם לכהן שעובד באותה משמרת - ולא לכלל הכהנים.

דין בעלות על קודשים לאיזה כהן נותן אותם?

פסוק י	הפירוש
"וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ, לוֹ יִהְיֶה, אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן, לוֹ יִהְיֶה."	כל שאר מתנות כהונה ולוייה ושאר פירות הקודשים, תרומות ומעשרות, מעשר שני ונטע רבעי, שייכים לבעלים עצמם.
	ולכן יכולים הבעלים לתת את תרומותיהם לכל כהן שירצו, גם למי שלא עובד באותה משמרת. (טובת הנאת נתינתן - לבעלים).

יא-לא: פרשת סוטה

לפניכם נושאים לדיון בכיתה.

1. חומרה בסטייה מדרך הישר.

2. רש"י על פסוק טו: "קרבתן שעורים" היא עשתה מעשה בהמה וקרבתה מאכל בהמה.

3. תשובה לשאלה 8 בחוברת על-פי חז"ל: ילקוט שמעוני במדבר, פרק ו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

"גדול השלום, ששם שנכתב בקדושה אמר המקום: "ימחה על המים בשביל שלום, להטיל שלום בין איש לאשתו".

4. ברכה מיוחדת לאשה שנחשדה והתברר שלא חטאה.

ראוי להדגיש כי אשה שסטתה מדרך הישר - החטא שלה הוא כלפי שמים וכלפי בעלה. הבעל והאישה משועבדים ללכת בדרך ה', והנישואים הם מהות של קדושה. לכן מקדש האיש את אשתו כדת משה וישראל, נישואים הם התחייבות הדדית לדרך התורה בקדושה, וכשיש בעיה הבדיקה נעשית בבית ה'.

פרק ו. לימוד חובה

א-ח: הנזיר: מהי הנזירות; כיצד מקבלים נזירות ("פליא לנדור נדר"), שלושת איסורי הנזיר: יין, תספורת, טומאת מת.

ט-כ: קרבנות הנזיר. עם תום ימי הנזירות מביא כל נזיר שלושה קרבנות: עולה, חטאת ושלמים. נזיר שנטמא בטומאת מת בתוך ימי נזירותו סופר שבעה ימי טהרה, ביום השמיני מביא עולה חטאת ואשם ("אשם נזיר"), ואז מתחיל לספור מההתחלה.

כא: פסוק הסיום: "זאת תורת הנזיר" - חוק הנודר נזירות.

כב-כז: ברכת הכהנים, המברכים את עם ישראל בברכה מיוחדת מאת ה'.

מושגים: "נזיר"; "ברכת כהנים".

בחוברת

א-כא הנזיר. לאחר קריאת הפסוקים בחומש - סיכום של המורים על הנזיר:

1. דיני הנזיר: פסוקים א-ח.

2. דיני נזיר שנטמא: פסוקים ט-יב.

3. דיני נזיר שסיים את ימי נזירותו: פסוקים יג-כא.

לצערנו יש מעטים, המשייכים בטעות את הנזיר ללובש שחורים ועוד... בתחילת השיעור יגדירו המורים מהו נזיר על-פי התורה, וישללו כל אפשרות אחרת שאינה על-פי התורה. ניתן לבאר את הסמיכות בין נזיר לפרשת סוטה כפי שאנו מפנים בחוברת לרש"י ולפי רמת התלמידים ניתן לבאר את קדושת המשפחה, שמופרת על-ידי אשה מהדברים האסורים עליה - לעומת הנזיר, האוסר על עצמו דברים המותרים לו כדי לגדור את עצמו, פרישות זו היא הקדושה כפי שמבאר הרמב"ן בתחילת פרשת קדושים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

לבחירה עבודת רשות: בחוברת כתבנו מדרש המלמד על מהות הנזירות; יש בה לימוד לשעבד באמת את רצון האדם לה', ולכן הוא מתנזר מחומריות.

הצעות לבחירה

לשים לב לשורש נז, ר החוזר על עצמו, ולבאר את המילה "נזיר".
לאתר את הביטויים המיוחדים המתארים את מעלת הנזיר, ומתוך כך ללמוד על רצונו של הנודר. "קודש לה'", "נזר אלוקיו על ראשו".

רשות: פסוקים בעל-פה: פסוק כב עד פסוק כז.

כב-כז: ברכת כהנים

בחוברת טבלה, ובה חלוקת הפסוקים. המורים יפנו את התלמידים לזיהוי שלוש הברכות בחומש או בטבלה. כך יבינו התלמידים את המושג "הברכה המשולשת".
מפני חשיבותה של ברכת כהנים, הנאמרת בבית הכנסת, וחיבור התלמידים לברכה זו הפנינו ללימוד הברכה על-פי רש"י.
סיכום הלימוד בשאלות חזרה וכתובה חווייתית למי שהתברך בברכת כהנים בבית הכנסת.

לבחירה.

לפניכם הברכה שמברכים הכהנים לפני ברכת כהנים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֶהְרֶן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה".
ניתן ללמד ברכה זו ולעמוד על המילה "בְּאַהֲבָה": זוהי ברכה מיוחדת המועברת מה' אלינו ובימינו על-ידי הכהנים.
ילדים שהם כהנים יכולים לספר על ברכת כהנים של אביהם או על עצמם, על התחושות והמעשים.
תלמידים שאינם כהנים יספרו / יכתבו על מנהגים בבית הכנסת שלהם בעת ברכת כהנים, ועל תחושות ומחשבות בברכת כהנים.

לבחירה. ניתן לקשר למעמד המיוחד של "ברכת כהנים", הנעשה בימינו ברחבת הכותל המערבי בחול המועד של החגים פסח וסוכות.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרק ז	הנושא	מספר השיעורים
	קרבנות הנשיאים	2

פרק ז. לימוד חובה

א-ט: ביום חנוכת המשכן הקריבו נשיאי ישראל מתנות למשכן - מתנת העגלות. העגלות חולקו בין בני גרשון ומררי, ולבני קהת "לא נתן כי עבודת הקודש עליהם. בכתף יישאו!"

י-יז: "חנוכת המזבח". השימוש הראשון במזבח נעשה על-ידי הנשיאים. ביום הראשון הקריב נשיא שבט יהודה כלי כסף וזהב, מנחות, קרבנות עולה חטאת ושלמים.

יח-פג: בכל יום הקריב נשיא אחר את אותם הקרבנות

פד-פט: סיכום משקל כלי הזהב והכסף ומספר הקרבנות, שנודבו על-ידי הנשיאים.

פט: לאחר חנוכת המשכן שורה השכינה בישראל.

משה שומע את דברי הקב"ה "מבין שני הכרובים".

מושגים: "חנוכת המזבח"; "קרבנות הנשיאים".

בחוברת

א-ט: חנוכת המשכן ומתנות הנשיאים

בחוברת טבלה, ובה חלוקת הפסוקים א-י: מהות וזמן.

כשאדם נכנס לבית חדש שהוא שמח ועורך סעודת חנוכת הבית, כל שכן בחנוכת המשכן שהוא בית ה'.

לכן ראוי להעצים את המעמד.

מעשה משה במשיחת המשכן, הכלים והכהנים בשמן המשחה מקדש אותם להיות שייכים ומוכנים לעבודת הקודש בבית ה'.

חנוכת המשכן. מלשון "חינוך", דהיינו הכנסת כלי או אדם לייעודו ותפקידו. (רש"י על הפסוק "וירק את חניכיו ילידי ביתו" בראשית)

לבחירה: ניתן להזכיר את פרק מ בחומש שמות: יום הקמת המשכן ומשיחת הכלים לעבודה.

כתוב בפסוק א': "וַיְהִי בַיּוֹם בָּלוֹת מֹשֶׁה לְהַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן."

המורים יכוונו את התלמידים לקושי העלה מהפסוק ולתשובת רש"י, המלמד אותנו את המושג **מסירות נפש**.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ניתן לתאר מה הייתה מסירות נפשו של משה בעשייה ובהקמה, כדאי גם לדבר על מסירות של אנשים לכל מיני דברים בעולם לעומת מסירות נפש לדברים שבקדושה.

רשות שאלה בחוברת : מדוע הביאו הנשיאים נדבה, אף-על-פי שלא ביקשו מהם? תשובה של רש"י לפסוק ג, ד"ה "ויקריבו אותם לפני המשכן": "שלא קבל משה מידם, עד שנאמר לו מפי המקום. אמר רבי נתן: מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחילה? אלא כך אמרו הנשיאים: יתנדבו צבור מה שיתנדבו, ומה שמחסרין אנו משלימין. כיון שראו שהשלימו צבור את הכל, שנאמר: (שמות לו) "והמלאכה היתה דים", אמרו: מעתה מה לנו לעשות? הביאו את אבני השוהם והמלואים לאפוד ולחשן, לכך התנדבו כאן תחלה".

פסוקים י- סוף הפרק

קרבנות הנשיאים לכבוד חנוכת המשכן:

כל הנשיאים הביאו את אותו קרבן, ולכן כיוונו את התלמידים לפסוקים י"ז-י"ז, ביאור קרבן זה ילמד על שאר.

פסוק פט: השראת השכינה במשכן

"וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדִּבְרֵי אֱלֹהִים
מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת
מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרִבִּים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים".

פסוק פט הוא הפסוק האחרון של הפרק, אך המרכזי. כי בו לומדים על המעשה הגשמי אשר אליו מתחברת המהות הרוחנית.

ניתן לדמות זאת לאדם, המורכב מגוף גשמי ונשמה אלוהית. כך גם המשכן שנעשה בידי האדם מכל הלב וברצון לעשות את ציווי ה', מקבל מהות רוחנית, דהיינו השכינה ששורה בו, ובכך נהיה המשכן לבית ה'. (פסוק פט מקביל לפסוקי הסיום בספר שמות, פרק מ)

הצעות לבחירה.

פרק זה הוא הפרק הארוך ביותר בתורה, ופרשת נשא היא הפרשה הארוכה ביותר. אפשר לשאול/לאתר את הפרשה השנייה באורכה את הפרק/הפרשה הקצרים ביותר וכדומה.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק ח
2	הקדשת הלויים	

**פרשת
בהעלתך**

פרק ח. לימוד חובה

א-ד: תפקיד אהרן בהעלאת נרות המנורה.

ה-כב: הקדשת הלויים במעמד שנערך לפני אוהל מועד; בני ישראל סומכים ידיהם על הלויים, ואהרן מניף אותם "תנופה לה". הלויים מחליפים את הבכורות ומשמשים כעת בעבודת המשכן "נתונים נתונים לי" (טז) ו"נתנים לאהרן ולבניו (יט).

כג-כו: גיל השירות במשכן. **מושגים:** "סמיכות פרשיות".

בחוברת

א-ד: תפקיד אהרן בהעלאת נרות המנורה

ביאור המושג "בהעלתך", וביאור הפסוק "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". ניתן גם לחבר לדמותם של המנהיגים, שבח אהרן שלא שינה; ומסירות הנפש של משה.

רשות: בספר במדבר פרק ח פסוק ד, נאמר: **"וזה מעשה המנורה"**.

בספר שמות פרק כ"ה פסוק לא נאמר: "ועשית מנרת זהב טהור, מקשה **תיעשה** המנורה". בחוברת: הכוונת התלמיד לקושי העולה מהפסוקים והלימוד מכך על מעשה המנורה.

ה-כב: הקדשת הלויים

ראוי להקדים כי ההקדשה התחילה: 1. בתרומות למשכן, 2. נמשכה בקידוש המשכן וכליו, 4. וכעת הקדשת הלויים שנבחרו לעבודת הקדש.

ניתן לשאול: אילו הייתה לכם האפשרות, האם הייתם מעדיפים להיות ישראל, כהן, או לוי, ומדוע? מובן שיש להכווין כי מה שיותר קדוש יותר קרוב לה', לאמת, לתכלית, למציאות ולהוויית העולם הזה, שכולו של ה'.

כג-כו: גיל השירות במשכן

בחוברת ייחדנו עמוד שלם לשאלות הבאות: באיזה גיל מתחילים הכהנים לעבוד? באיזה גיל מסיימים הם את עבודתם? מהי מהות העבודה לאחר גיל 50? המורים יכוונו את התלמידים לקושי העולה מהפסוקים ולתשובות שכתב רש"י. לסיום - שאלות לחזרה והפנמה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרק ט	הנושא	מספר השיעורים
	פסח שני	2

פרק ט. לימוד חובה

א-ה: פסח שהיה במדבר בשנה השנייה ליציאתם ממצרים.
ו-יד: בעיית הטמאים לנפש ותשובת הקב"ה למשה - פסח שני ודיניו.
טו-כג: הנסיעה והחניה על-פי הענן.

מושגים: "פסח מדבר"; "פסח שני"; "אין מוקדם ומאוחר בתורה".

בחוברת

א-יד: הפסח הראשון במדבר ודיני פסח שני ב- יד באייר.

בחוברת טבלה מבוארת, ובאמצעותה ניתן ללמוד את המושגים וסיכום הדינים הנוהגים בפסח מצרים, הפסח הראשון במדבר ופסח דורות. (קשה מאוד להגיע לסיכום כזה בעבודת כיתה)
 ראוי להסביר את מהות בקשתם של הטמאים לנפש (טומאת מת) - שלא ייגרע חלקם - ולהעצים את ההפסד של מצווה.

לבחירה

הבנת טענתם ובקשתם אל מול הפסד מצווה אחרת על-פי פירוש אבן עזרא לפסוק ו: "לא יתכן שיהיה מחנה ישראל גדול ושלא ימותו שם מתים בכל יום".
 לצורך הבנת המושג "אין מוקדם ומאוחר בתורה" כתבנו את שאלת רש"י ותשובתו בלשון מובנת וקצרה, ועל כך שאלות הבנה וחזרה.

טו-כג: הנסיעה והחניה על-פי הענן

ראוי להמחיש את המעלה והניסיון שבחניה ובנסיעה לפרקי זמן משתנים ולא ידועים.
 ניתן לקיים דיון מקדים על שאלות הרשות, שיש בהן חיבור רגש, כדוגמת: תארו כי אתם משחקים / לומדים במחנה ורואים את עמוד הענן מתרומם מעל המשכן.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

רשות. בחוברת כתבנו בלשון פשוטה סיכום של המדרש ורש"י על ענני הכבוד שהקיפו את בני ישראל במדבר: הראשון שבהם היה הענן ההולך לפני המחנה ומוזכר בפרקנו. הרעיון החינוכי שיש במדרש זה הוא כי ה' מכבד את בני ישראל! לכן הקיף אותם בעננים. ניתן להזכיר את הפיוט על סוכות, "סוכה ולולב לעם סגולה", שבו נאמר: "ענני כבוד הקיפנו". (ראו גם ברש"י לפרק י פסוק לד)

פרק י	הנושא	מספר השיעורים
	סדרי מסע המחנות	3-4

פרק י. לימוד חובה

א-י: החצוצרות ותפקידיהן; התקיעה (מקרא העדה; קרבנות המועדים וראשי חודשים) והתרועה (מסע המחנות; זיכרון בעת צרה).
יא-לד: סדר היציאה למסע; הצעת משה לחבב להצטרף למסע.
לג-לז: הארון ההולך לפני המחנה; דברי משה במסע הארון ובחנייתו.

מושגים: "חצוצרות"; "תקיעה"; "תרועה"

בחוברת

א-י: החצוצרות ותפקידיהן

יש להסביר בפשטות על הצורך בחצוצרות במדבר. התלמידים יעלו זאת בהכוונת המורים. בחוברת סיכום המשולב בפסוקים על חמישה דברים, שעליהם תקעו או הריעו בחצוצרות. ההבדלים בין תקיעה לתרועה ומתי עשו זאת; הדומה בעשיית החצוצרות לעשיית המנורה: שניהם היו עשויים מקשה אחת.

יא-לד: סדר היציאה למסע

בחוברת שאלות חזרה על ההכנות למסע והכוונת התלמיד לפסוקים בחומש; וכן תרשים לסדר היציאה והפניית התלמידים להשלמת המשימה המסכמת את הלימוד. ראוי לעמוד על כך שבראש היה עמוד הענן, ולפניו היו ארון ברית ה' ונושאייו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

שאלה למחשבה: מדוע?

מסר חינוכי: השבת אבידה. תשובה לשאלה 4: מי היה השבט המאסף, ומדוע? (פסוק כה, פשט ורש"י) לפניכם רש"י על פסוק כה, ד"ה "מאסף לכל המחנות": "לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין, היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו".

כט-לב: הצעת משה לחבב להצטרף למסע

כתוב בפסוק כט:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֵתֵן מִשָּׁה:
נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֵתָּה לָכֶם,
לָכָה אִתָּנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל".

רשות

חשוב ללמד את פסוק כט בסדר הזה, ולהעביר את המסר:
היה ברור שבני ישראל היו בדרכם להיכנס לארץ ישראל, אבל בגלל חטא המתאוננים התעכבו;
ובהמשך בגלל שאר החטאים נמנעה מהם הכניסה.
מסר חינוכי: ה' רוצה להיטיב עם האדם, והאדם צריך להיזהר שלא לקלקל.

רש"י על פסוק כט,

ד"ה "נוסעים אנחנו אל המקום":
"מיד עד ג' ימים אנו נכנסין לארץ;
שבמסע זה הראשון נסעו על מנת להיכנס לארץ ישראל,
אלא שחטאו במתאוננים.
ומפני מה שיתף משה עצמו עמהם?
שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא נכנס".

לג-לו: הארון ההולך לפני המחנה; דברי משה במסע הארון ובחנייתו

מהו הנס שנעשה לבני ישראל במסע הזה, ומדוע?
תשובת רש"י לפסוק לג, ד"ה "דרך שלשת ימים": "מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד".
המסר: אהבת ה' לבניו והרצון להגשמת השלמות בכניסתם לארץ ישראל.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

"וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֹאֵיךָ מִפְּנֶיךָ". שאלה 5 בחוברת: למי כוונת הכתוב "מִשְׁנֹאֵיךָ"? תשובת רש"י לפסוק לה, ד"ה "משנאיך": "אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם". המסר: ה' ועם ישראל חד הוא; חיזוק האמונה בה' גם בזמנים הקשים של האדם, האישיים והלאומיים.

רשות: פסוקים בעל-פה: פסוק ט.

פסוקי סיום אלו מתארים בצורה מרוממת את המסע לארץ ישראל. חשוב להדגיש זאת באופן קריאתם ולקשר לפתיחת ההיכל המוכרת מבית הכנסת מדי שבת. ניתן לבקש מהתלמידים לומר את הפסוקים במנגינה הנאמרת בבית הכנסת.

רשות. כתבנו סיכום אשר כותרתו: "להפריד בין פורענות לפורענות".

רשות: פסוקים בעל-פה: לה - לו.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק יא
4	תלונות - המתאוננים, קברות התאוה	

פרק יא. לימוד חובה

א-ג: חטא המתאוננים ועונשם; קריאת שם המקום על שם המאורע.
ד-לה: תלונת העם על המן; תלונת משה על משא העם; תגובת ה': האצלת הרוח על שבעים הזקנים; הבאת השלל סביב המחנה; עונש העם וקריאת המקום על שם המאורע.

מושגים: "תבערה", "המן", "הזקנים"; "קברות התאוה".

א-ג: חטא המתאוננים ועונשם

פסוק א

חשוב להדגיש את דברי רש"י לפסוק א, כי הכתוב לא פירש את טענתם, משום שלא הייתה להם טענה ממשית.

לבחירה. דעת הרמב"ן למהות טענתם: "והנכון בעיני, כי כאשר נתרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב; ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון; היו מצטערים בעצמם לאמר: מה נעשה? ואיך נחיה במדבר הזה? ומה נאכל ומה נשתה? ואיך נסבול העמל והעוני? ומתי נצא ממנו? מלשון **מה יתאונן** אדם חי גבר על חטאיו (איכה, ג לט), שהוא לשון כואב ומצטער על עצמו". ע"כ.

הסבר שלנו: הם טעו ולא היו צריכים להתאונן, מפני שה' שעשה להם ניסים גדולים וראו בעיניהם את כבוד ה' והתנהגות זו שלהם היא **כפיות טובה**, לכן כעס ה' עליהם.

פסוק ב

לא כתבנו בחוברת, אך ראוי ללמד בשיעור הפרונטלי את דברי רש"י, ד"ה "ויצעק העם אל משה": "משל למלך בשר ודם שכעס על בנו, והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו: צא ובקש עלי מאבא".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ד-ט: המתאווים וקברות התאווה

יש להפריד בין המתאוננים, המוזכרים בפסוקים א-ג, לבין המתאווים, שעליהם כתוב בפסוקים ד-ט. אצל המתאווים כתובה טענתם: "זכרנו את..."

כהקדמה יש להזכיר, כי אף-על-פי שניתן להם המן (למדנו על כך בספר שמות), ולמרות היותם שבעים ולא רעבים - בכל זאת התאוו-המתאווים לראות בעיניהם. על-פי רש"י לפסוק ד, הם ביקשו עלילה, כי באמת היה להם בשר. (תשובה לשאלה 3 בחוברת)

לבחירה מסר חינוכי: להסתפק במה שיש (לרוב זה מעבר למועט) ולייחד את החיים לדברים מהותיים. לא חייבים לראות בעיניים, אם מרגישים טוב בלב ובגוף.

כתוב בפסוק ד:

"וְהָאִסְפָּסְפָּא אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאָוּ תֹאֲוָה וַיָּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ: מִי יֹאכְלֵנוּ בֶּשָׂר?"

מי היו הָאִסְפָּסְפָּא? תשובה על-פי רש"י לפסוק א, ד"ה "והאספספא": אלו **עַרְב רב**. **שנאספו** אליהם בצאתם ממצרים.

"וְהָאִסְפָּסְפָּא": לימוד השורש א,ס,ף - הָאִסְפָּסְפָּא = התאספו. לימוד המהות - **"עַרְב רב"**.

שימו לב להפרדה בפסוק בין הערב רב לבני ישראל **גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. **לבחירה מסר חינוכי:** להיות מודעים ולהיזהר מהשפעה רעה של אחרים.

שאלה 4 בחוברת

מדוע לא השתנה טעם המן גם לטעם שהתאוו - קישואים וכו'? תשובה על-פי רש"י לפסוק ה, ד"ה "את הקישואים": "אמר רבי שמעון: מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו? מפני שהן קשים למיניקות. אומרים לאשה: אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק".

התורה משבחת את המן: פסוקים ז-ט. להבנת פשוטו של מקרא יש להדגיש את דברי רש"י - שהשבח על המן לא נאמר על-ידי המתלוננים על המן.

משה פונה אל ה': פסוקים י-טו, ותשובת ה' למשה: פסוקים טז-כג. שימו לב לפירוט הטענות של משה ותשובת ה' אליו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

תשובות ה' למשה פסוקים ט"ז-כ"ג

יש להקביל בין הטענות לבין תשובות ה'.

שבעים הזקנים: פסוקים כד-ל. בחוברת סיכום ושאלות. ראוי להתעכב על מעלות הזקנים, על האצלת הרוח שאינה מחסירה ממשה; וללמד מסר חינוכי: כי בכוחו של אדם להשפיע טוב על סביבתו בלי שיחסר ממנו מאומה. עם ישראל נקראים אור לגויים, והתורה נקראת "מאירת עיניים".

למאן רש"י על יחזקאל טו

1. לפסוק טז, ד"ה "אשר ידעת כי הם": שכר מידה כנגד מידה. (בחוברת שאלה 1) "אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם, שנאמר (שמות ה): ויכו שוטרי בני ישראל - עתה יתמנו בגדולתם כדרך שנצטערו בצרתן."

2. לפסוק יז, ד"ה "ושמתי עליהם": הדימוי ומעלת הנתינה שאינה פוגמת בנותן: (בחוברת שאלה 2) "למה משה דומה באותה שעה? לנר שמונח על גבי מנורה, והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום".

3. לפסוק כו, ד"ה "ויישארו": מסר חינוכי: מידת הענווה: (בחוברת השלמה לשאלה 4) "מאותן שנבחרו אמרו, אין אנו כדאין לגדולה זו".

4. לפסוק כז, ד"ה "והמה בכתובים": עיון בפירוש להשלמת פרטים שאינם מבוארים בפסוק. בחוברת מובא סיכום שלנו. (בחוברת שאלה 6)

השלול וקברות התאווה: פסוקים לא-לה

יש להדגיש כי הייתה בקשתם מתוך תאווה, ושם קברו את המתאווים בקברות התאווה. לבחירה, לפי רצון המורים, כתבנו בחוברת את דברי רבנו בחיי להבנת דברי משה ותשובת ה' אליו. ניתן לערוך השוואה בין המתאוננים לבין המתאווים.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק יב
3	מעלת נבואת משה וחטא מרים	

פרק יב. לימוד חובה

א-ב: חטא מרים; דברי מרים ואהרן במשה.

ג-ח: ענוותנותו של משה; מעלת נבואת משה.

ט-טז: עונשה של מרים; צרעת; הפצרת אהרן במשה בעבור מרים; תפילת משה ותשובת ה'; העם צמתיך למרים משום כבודה.

בחוברת

בחוברת ארבע שאלות על שלושת הפסוקים הראשונים. לפניכם הצעה ללימוד הפסוקים לפי שיקול דעת המורים. מרים ואהרן, אחי משה רבנו, דיברו על משה משום שפרש מאשתו צפורה. משה פרש, משום שכך דרכם של אנשים הרוצים להתקדש. ניתן להזכיר את שלושת ימי ההגבלה לפני מעמד הר סיני. טענתם היא למען צפורה הנקראת בתורה "כושית" - מלשון יופי, שהייתה נאה ביופי ובמעשים. מרים **פתחה בדיבור!** לכן כתבה התורה את שמה בתחילה. יש להדגיש כי מרים ואהרן לא נתכוונו לגנות את משה; לטענתם (פסוק ב) ה' התגלה גם אליהם, והם לא הוצרכו לפרוש מחיי משפחה.

(מכאן למדו: המספר לשון הרע, עונשו גדול מאוד:

"ומה מרים שלא התכוונה לגנות את משה נענשה בעונש חמור,

קל וחומר למספר בגנותו של חברו, שיענש בעונש חמור". (רש"י)

בחוברת הדגשנו את היחס המיוחד של ה' למשה רבנו; את מידת הענווה של משה, שאין כמותה; את הנהגתו ומנהיגותו; את היחס הרוחני בינו לבין העם ובינו לבין מרים ואהרן. ראוי לחנך כי עלינו לשאוף ללכת בדרכיו של משה רבנו בענווה ובמידות טובות.

כמו כן הדגשנו בחוברת את תחינתו של אהרן עבור מרים, את תפילת משה עבור מרים, ואת יחס העם למרים, שיש בו מידה כנגד מידה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

לימוד רש"י על יחידת לימוד זו

1. **רש"י לפסוק ה,** ד"ה "ויצאו שניהם": חינוך למידות: כיצד מספרים בשבחו של אדם? ועל נזיפה - בצנעה.
2. **רש"י לפסוק יג,** ד"ה "רפא נא": אחריות המנהיג לאופן שבו תתפרש התנהגותו.
3. **רש"י לפסוק טו,** ד"ה "והעם לא נסע" שכר מידה כנגד מידה.

הצעות לבחירה

1. ניתן להזכיר את דברי "החפץ חיים" בספרו "מצוות עשה" בעניין לשון הרע.
2. ניתן לקשר לכינויים במזמור "יגדל":
"לא קם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה עוֹד,
נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוֹנָתוֹ.
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לַעֲמּוּ אֵל,
עַל יַד נְבִיאָו נֶאֱמַן בֵּיתוֹ."

רשות: פסוקים בעל-פה: ג, ז, ח.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק יג
3	המרגלים	

פרשת
מטות

פרק יג. לימוד חובה

א-טז: המיניו לשליחות; מי נשלחו? שינוי שמו של הושע בן נון.
יז-כ: הציווי: לראות את "הארץ" ואת "העם"; להביא מפירות הארץ.
כא-כה: ביצוע השליחות: מסע המרגלים בא"; חברון וענקה; הבאת פירות מנחל אשכול.
כו-לג: הדיווח והצגת פירות הארץ; החטא: טענת המרגלים נגד העליה לארץ ישראל - "אפס כי עז העם"... "לא נוכל לעלות אל העם"; הוצאת "דיבת הארץ" - "ארץ אוכלת יושביה"; דמותו של כלב; הויכוח בינו לבין המרגלים האחרים.

מושגים: "חטא המרגלים"; "דיבה"; "חטא המעפילים".

בחוברת

א-טז: המיניו לשליחות המרגלים

הצעה לפתיחת השיעור: ראוי להזכיר את הנסים שעשה ה' לבני ישראל בצאתם ממצרים ועד עתה, ולתאר את ערב כניסתם לארץ ישראל המובטחת לבני ישראל מאז בריאת העולם - על-פי רש"י על בראשית פסוק א, "משום כח מעשיו הגיד לעמו".
שאלה:

האם יכולים בני ישראל להיות סמוכים ובטוחים שה' רוצה בטובתם ויביא אותם לארץ טובה?
תשובה:

בוודאי וללא ספק - אך במציאות בני ישראל שולחים מרגלים.
ראוי להזכיר את מעמדם של המרגלים "כָּלֶם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה". (פסוק ב)

בחוברת הסברנו את המילה "ויתרו". ניתן לבקש מהתלמידים לעיין במילון ולפרש את המילה.

תשובה לשאלה 4 בחוברת: מה לומדים מכך שנשמעה פרשת המרגלים לפרשת מרים? (רש"י)
על-פי רש"י לפסוק ב, ד"ה "שלח לך אנשים": למה נשמעה פרשת מרגלים לפרשת מרים?
לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

שינוי שמו של הושע בן נון. הסבר של רש"י: **"יהושע"** התפלל עליו: **י-ה יושעך** מעצת מרגלים". לבחירה. מכיוון שיהושע היה תלמידו הקרוב ביותר של משה, לכן בירך אותו בברכה ושינה את שמו. רוב הפרשנים כותבים שבירך אותו בברכת הדרך, שה' יהיה בעזרו, ולמפרע נתגלה שהייתה זו ברכה שה' הציל אותו מעצת המרגלים; משום שאם ידע משה בוודאות שהמרגלים יקלקלו, מדוע שלח אותם?

יז-כ: הציווי על המרגלים

בחוברת טבלה, ובה פירוט הנושאים שנדרשו המרגלים לבדוק, ומשימה לתלמידים לצורך הבנה וחזרה.

"הַחֶזֶק הוּא הָרֶפֶה". שאלה בחוברת: כיצד ידעו זאת המרגלים? התשובה, על-פי רש"י לפסוק יח, ד"ה "את הארץ מה היא": "סימן מסר להם, אם בפרזים יושבין חזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם".

בחוברת תמונה - חומה עתיקה שהקיפה את העיר טבריה ושימשה גם כמבצר.

כא-כה: "וַיַּעֲלוּ וַיִּתְּרוּ אֶת הָאָרֶץ"

בחוברת: הכוונת התלמידים לשינוי בפסוקים: מלשון רבים ללשון יחיד. ראוי לעמוד על ערך התפילה בקברי אבות, ולהבהיר: הבקשה היא בזכות האבות - ולא תפילה אל האבות. (משום איסור דורש אל המתים; זכות הצדיקים בעולם האמת קיימת גם לאחר פטירתם מהעולם הזה לעולם הבא) ניתן לשאול אם התלמידים אם התפללו בקברי האבות או בקברי צדיקים.

בחוברת: מפה, ובה מסומן מסלול הליכתם של המרגלים בארץ ישראל על-פי ביאורו של רש"י לפסוק כב. אנו ממליצים לקרא את הביאור בסמוך לתיאור במפה. המטרה: לחבר שמות ומקומות למציאות ולקיים לימוד מובן וחוייתי.

תשובה לשאלה בחוברת: כמה מרגלים נשאו...? התשובה, על-פי רש"י לפסוק כג, ד"ה "וישאוהו במוט בשניים": "שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה, ואחד רימון".

תשובה לשאלה 5 שבחוברת על-פי רש"י: "יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם (שאר המרגלים) להוציא דיבה נתכוונו, כשם שפריה משונה, כך עמה משונה". לכן יהושע וכלב לא נטלו כלום.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

להמחשה הוספנו בחוברת ציור (מיוחד) להבנת דברי רש"י. ניתן להשתמש בו גם למדרש תמונה ולהמחיש לתלמידים את התשובה על-פי הציור.

כז- לג: המרגלים חוזרים מהשליחות

בעמוד הבא שבחוברת טבלה, ובה סיכום דברי המרגלים. בטבלה פסוקים גם מהפרק הבא על מנת להראות לתלמידים תמונה כוללת להבנת המציאות שהייתה.

טבלה זו מיועדת ללימוד רק לאחר הלימוד בחומש. הטבלה "מסדרת" בבהירות את מה שנדרשו המרגלים לבדוק, את תשובתם ביחס לדרישות, ומה שהוסיפו מעצמם.

כסיכום נדרשים התלמידים למלא את הטבלה ולענות על השאלות. בהכוונת המורים ילמדו התלמידים על המגמתיות של המרגלים לחבל באפשרות להגיע לארץ ישראל.

לפרש נכון את מה שרואים

המרגלים ראו את אותם דברים - אך פירשו אותם באופן שונה:
ראו פירות גדולים. האם מדובר בדבר מבורך או משונה ומפחיד?
ראו אותם מקברים מתיהם, האם הארץ אוכלת יושביה, או שה' עושה להם נסים מעל הטבע- שהתעסקו עם מתיהם ולא עם המרגלים?
רעיון חינוכי: לא לעוות את המציאות, ולראות את הטוב בכל דבר.

בחוברת. שאלות שמגמתן להראות את יהושע וכלב נלחמים על מידת האמת מול 10 מרגלים, ובהמשך - גם מול תגובות העם.
ראוי לעמוד על כך שעל האמת אסור לוותר - גם אם אין לה רוב.

פסוק כט. המרגלים סיפרו על יושבי הארץ ועל העמים שישבו מסביב לארץ.
בחוברת מפה להבנת הפסוק ושאלה: מדוע סיפרו?

ניתן לענות על-פי ההבנה שעשו זאת כדי להעצים את הקושי בכיבוש הארץ.
ההפניה לרש"י היא רשות, כי ניתן להגיע למסקנה זו מתוך התבוננות.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

דיון לבחירה: מדוע הוציאו הרגלים דיבה רעה על הארץ?

תשובה לשאלה בחוברת: "וַיֵּהָס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מִשְׁחָה". (פסוק ל) (השאלה למתקדמים)

התשובה על-פי רש"י לפסוק ל, ד"ה "וַיֵּהָס כָּלֵב".

"וַיֵּהָס כָּלֵב": השתיק את כולם.

"אל משה" - לשמוע מה שידבר במשה, צוח ואמר: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם?

השומע היה סבור שבא לספר בגנותו (של משה),

מתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים, שתקו כולם לשמוע גנותו.

אמר (כלב): והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגזי לנו את השליו". (דיבר בשבחו) לבחירה: ניתן להדגים.

פסוק לב: חטא המרגלים

עד עתה למדנו על שילוח המרגלים ותשובתם. / בפסוק לב כותבת התורה על חטאם-

שהוציאו את דיבת הארץ. בחוברת הכוונה לבירור חטאם.

ניתן לבקש מהתלמידים לבדוק במילון את פירוש המילה "דיבה".

רש"י

רש"י לפסוק ב, "שלח לך אנשים": המשמעות של סמיכות פרשיות ; הוצאת דיבה.

רש"י לפסוק יח, "החזק הוא הרפה": סימן מסר להם מיהו חזק?

רש"י לפסוק כב, "ויבא עד חברון": שינוי מלשון רבים ללשון יחיד; ערך התפילה על קברי אבות.

רש"י לפסוק כג, "וישאהו במוט בשנים": שבחה של ארץ ישראל; ההבדל בראיית טוב הארץ

בין כלב ויהושע לבין מוציאי הדיבה.

הצעות לבחירה

התלמידים ירגלו את הארץ. ניתן להסתפק באזור המגורים שלהם. אילו דברים טובים הייתם

אומרים בשבח מקום מגוריכם בארץ ישראל? (יהיו כמו המרגלים הצדיקים)

(תושבי חו"ל ימנו את הסיבות לרצונם לעלות לארץ ישראל).

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק יד
3	חטא המרגלים והעונש	

פרק יד. לימוד חובה

א-ח: חטא העם. הבכי והתלונות נגד משה; הטענה כלפי הקב"ה: "ולמה ה' מביא אתנו... לנפל בחרב"; הרצון לשוב למצרים; תגובת משה ואהרן (נפילת אפיים); תגובת כלב ויהושע הפונים אל העם בדברי אמונה, עידוד ושבח הארץ הטובה; המשך המרי: "ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים, וכבוד ה' נראה בענן".

יא-כה: העונש. מחשבת ה' הראשונה - לכלות את ישראל; תפילת משה ותגובת ה' - "סלחתי כדברך"; "ואולם חי אני" - עונש אנשי דור המדבר - שלא ייכנסו לארץ; ומנגד שכרו של כלב.

כו-לז: נדודי הבנים "יום לשנה"; מות התרים במגפה.
לט-מה: המעפילים. האבל; נסיון המלחמה; אזהרת משה; הכישלון.

רשות: פסוקים בעל-פה: פסוק ז ; פסוק יט.

בחוברת

א-ה: בכי העם ודברי המרגלים
שימו לב למודגש בשאלות שבחוברת ובשאלות ההפניה לפסוקים.

ו-לח: חלוקה לשבעה נושאים
צורת הלימוד תיעשה על-פי שיקול דעת המורים בהכירם את רמת התלמידים: לימוד היחידה כולה או בחלקים ועבודה בקבוצות או עבודה כיתתית. מטרת המשימות: הבנת הפשט, המושגים והפנמתם.

רשות: "ונהי בעינינו וכן היינו בעיניהם".
מסר חינוכי: כמו שאדם מחשיב את עצמו - כך גם האחרים חושבים עליו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

בחוברת מדרש חז"ל על התאריך שבו בכו בני ישראל בגלל דברי המרגלים ועל כך שהבכי הפך להיות בכי לדורות.

משימה: מידה כנגד מידה. לאחר הלימוד בכיתה ישלימו התלמידים במחברת.

מ-מה - המעפילים.

לט-מה. חשוב להדגיש כי הבכי ונסיון המעפילים היו מתוך אמונה לאחר הטעות שעשו. אילו מלכתחילה היו מאמינים לדברי ה', משה, יהושע וכלב, היו נמנעות מהם הגזירות הקשות. בחוברת שאלות חזרה והפניה לפסוקים.

ראו בקשתנו לכתיבת סיכום.

המורים יחליטו על ההיקף והעומק והאם עבודה זו תתבצע בקבוצות.

הצעות לבחירה

"חי אני" כנגד "אם יראו את הארץ אשר נשבעתי להם": שבועה כנגד שבועה. קישור לסליחות: "ויאמר ה' סלחתי כדברך".

אפשר לשלוח את התלמידים למקור שכבר נלמד בספר יהושע (יד, ו-טו), על מילוי ההבטחה ועל המאמץ והאמונה של כלב בלחימה בהר חברון: "כי אתה שמעת.. כי ענקים שם וערים גדולות בצורות".

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

פרק טו	הנושא	מספר השיעורים
	פרשות הלכתיות	3

פרק טו. לימוד חובה

א-ה: מנחות ונסכים. מתנות מהצומח, העולות למזבח עם קרבנות נדר ונדבה, באות מהצמחים החשובים: סולת בלולה בשמן, ויין.

ו-טז: מידת המנחה והנסך - בהתאם לסוג הקרבן: כבש, איל או פר.

יז-כא: מצוות חלה - מצווה התלויה בארץ; להפריש מן העיסה ("עריסותיכם") קודם האכילה ("ראשית") תרומה לכהן.

כב-לא: התורה מצווה להביא קרבן לכפרה על עבודה זרה שנעשתה בשגגה - בין אם נעשתה בהוראת בית דין ובין אם חטא היחיד מעצמו.

לב-לז: המקושש וקדושת השבת. המעשה; בירור דינו ועונשו.

לז-מא: מצוות הציצית; מתן פתיל תכלת על כנפות הבגד.

מושגים: "מנחות"; "נסכים"; "הפרשת חלה"; "המקושש"; "ציצית".

בחוברת

א-ה: מנחות ונסכים

בחוברת ההסבר לקשר בין דיני נסכים למקומם כאן. אנו רואים חשיבות בלימוד הקשר של פרשה זו במקומה - כדי לעודד את בני ישראל שבניהם יקיימו את המצוות התלויות בארץ. זהו לימוד ערכי על הארץ הקדושה.

הסבר המושגים: "קרבן", "מנחה", "שמן ונסכים". בחוברת תמונות וחישוב מידת עישרון ומידת ההין בימינו ושאלות חזרה. כיוון שהתלמידים למדו את חומש ויקרא, ניתן לחזור על מושגים ומצבים של הקרבת עולה ושלמים על מנחת סולת.

יז-כא: מצוות חלה

בחוברת סיכום רחב על מצוות חלה: חיוב העיסה, חיוב האדם, שיעור ההפרשה, סדר ההפרשה אז ובימינו, חלות של שבת, ציור ושאלות חזרה. ייתכן שבנות הכיתה חוו חוויה זו ואף היו שותפות לה. יש לעודדן לספר ולתאר.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

כב-לא: חטא עבודה זרה בשוגג

יש להדגיש כי האפשרות לכפר על-ידי קרבן חטאת היא רק על עבירה שנעשתה בשוגג. ראוי לקשר את פסוק כו לפסוקים הנאמרים ביום הכיפורים: "וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְרֵי הָגֵר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל הָעָם בְּשֹׁגְגָה".

תשובה לשאלה 1 בחוברת. מהי העבירה הזו, ומדוע היא נחשבת לחמורה ביותר? תשובה, על-פי רש"י לפסוק כב, ד"ה "וכי תשגו וגו'": "בעבודת אלילים הכתוב מדבר? או אינו אלא באחת מכל המצוות? תלמוד לומר: **את כל המצוות האלה! מצווה אחת שהיא ככל המצוות.** מה העובר על כל המצוות (כריתות ז) פורק עול, ומפר ברית ומגלה פנים! אף מצווה זו (עבודת אלילים) פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו? עבודת אלילים". בחוברת חלוקה ברורה של הנושאים והלימוד.

לב-לו: המקושש וקדושת השבת

בחוברת הרחבה על איסור מלאכה בשבת ו"ל"ט מלאכות" האסורות בשבת. על איזה איסור עבר המקושש? כתבנו שלוש אפשרויות. לרוב הדעות המקושש עבר על איסור "מעמר". ביארנו את מהות המלאכה ובאילו אופנים עוברים על האיסור זה. שאלה 3 בחוברת: מדוע הניחו אותו בבית הסוהר? הרי כתוב שמחלל שבת, דינו "מוֹת יוֹמָת"? תשובה להבנת פשוטו של מקרא, על-פי רש"י לפסוק לד: כי ידעו שדינו מיתה, אך לא ידעו באיזו מיתה, שהרי יש ארבע מיתות בית דין, עד שנפסק דינו למות בסקילה.

שאלה 5 בחוברת היא רשות. לפניכם התשובה הכתובה ברש"י לפסוק מא:

"למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים?

תשובה: "לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים,

שאף היא שקולה ככל המצוות". (חולין ה)

אנו ממליצים כי בכל מפגש לימודי עם השבת ישבחו המורים את השבת ואת היותה אות בינינו לבין ה'. המורים יספרו על השבת בביתם: על ההכנות, התפילות, הסעודות, האווירה, הלימוד, המשפחתיות ועוד... וכך ישתפו את התלמידים בחוויות ותחושות.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

לז-מא: מצוות הציצית

מדוע נקראת "ציצית"?

בחוברת כתבנו שני פירושים של רש"י על פסוק לח, והם מבוארים בסיכום קצר ותכליתי. המורים יכולים לשתף את התלמידים בקריאת הפירושים והבנתם. העבודות שבחוברת, מטרתן לחבר את התלמידים למצווה ששייכת לנו בחיי היומיום.

שאלה בחוברת: כיצד גורמת מצוות ציצית שנזכור את כל מצוות ה'? כתבנו תשובה של רש"י ותשובה של הרמב"ן. יש להדגיש את המודעות לרגילות הלב לחמוד את מה שהעין רואה, על-פי רש"י לפסוק לט. (אין חובה ללמד את פירוש הרמב"ן) כן כתבנו מדרשים על מצוות ציצית.

הצעות לבחירה

1. קיום מצוות הפרשת חלה עם התלמידים.
2. הכנת ציצית עם התלמידים בבית הספר; "מבצע ציצית".
"והיה לכם לציצית" הציצית כמצווה שיש בה סמל וייצוג.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק טז-יז
6	קרח	

פרשת
קרח

פרק טז. לימוד חובה

א-ז: המורדים וטענותיהם. המצטרפים למחלוקת ומעמדם; הטענה כנגד משה ואהרן; תגובת הצער של משה והצעת מבחן המחטות.

ח-טו: משה "מחזר להשלים בדברי שלום": פניותיו לבני שבט לוי והקריאה לדתן ולאבירם; תשובת דתן ואבירם כנגד מנהיגותו של משה; תפילת משה כנגדם.

טז-לה: מבחן המחטות; תפילת משה; העונש הנסי והמיוחד של קרח, דתן ואבירם; עונשם של מקריבי המחטות.

בחוברת

יש להבדיל בין **הסיבה**, שגרמה למחלוקת קרח, לבין **הטענות** של קרח במחלוקת.

לכן פתחנו את הפרק בטבלת סיכום על משפחתו של קרח.

ומה ראה קרח לחלוק עם משה? זוהי שאלת מפתח של רש"י.

כתבנו את התשובה בחוברת בחלוקת שורות ובהדגשת מילות מפתח על מנת לקרב אל התלמידים את הלימוד והמהות.

בחוברת לימוד המחולק לנושאים ופסוקים.

צורת לימוד זו, יש בה דרך פשוטה להבנת הפרט והכלל בנושא מורכב.

על מנת לתת למורים אפשרות רחבה להכנת השיעור,

כתבנו בעמוד הבא במד"ל זה טבלה,

ובה שאלות על פסוק א ותשובות שכתב רש"י.

השאלות על יחידה זו, חלקן להבנת פשוטו של מקרא בעזרת רש"י.

לפי שיקול דעתם יבחרו המורים את השאלות בחוברת, שעליהן יענו התלמידים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

דפניכך טבלה ובה טבלאות על פסוק א ותשובות שכתב רש"י

1. לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה... 2. ד"א: משך (לקח) ראשי סנהדראות שבהם בדברים כמו שנאמר: (במדבר כ) קח את אהרן (הושע יד), קחו עמכם דברים.	את מי לקח קרח?
ולא הזכיר בן יעקב: שבקש (יעקב) רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר: (בראשית מט) "ובקהלם אל תחד כבודי".	מדוע לא כתוב בפסוק שלי הוא הבן של יעקב?
"ודתן ואבירם": בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה, שכן לקחת ובניו החונים תימנה נשתתפו עם קרח במחלוקתו. <u>אוי לרשע אוי לשכנו</u> . (ניתן להזכיר <u>"טוב לצדיק - טוב לשכנו"</u> : למדנו בפרק ג פסוק ל"ח).	מה השפיע על דתן ואבירם להשתתף עם קרח במחלוקת?
ומה ראה קרח לחלוק עם משה? <u>נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל</u> (תנחומא), שמיינהו משה נשיא על בני קהת <u>על פי הדבור</u> . אמר קרח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר: (שמות ו) ובני קהת וגו' עמרם הבכור. נטלו שני בניו גדולה: אחד מלך ואחד כהן גדול. מי ראוי ליטול את השניה? לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם? והוא (משה) מינה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם <u>הריני חולק עליו ומבטל את דבריו</u> .	מהי הסיבה שגרמה למחלוקת קרח?
מה עשה? עמד וכנס 250 ראשי סנהדראות, רובן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו, שנאמר: "נשיאי עדה קראי מועד". ולהלן הוא אומר (במדבר א): "אלה קרואי העדה". והלבישן טליתות שכולן תכלת, באו ועמדו לפני משה אמרו לו: טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה? אמר להם: חייבת, התחילו לשחק עליו: אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה?" (קרח רצה להוכיח שמשה בדה מלבו הלכות אלו, לכן גם את ההחלטה על הכהונה ועל הנשיאות בדה מלבו)	מה היו הטענות של קרח במחלוקת כדי לקנטר את משה ולחלוק עליו? (מדרש)
רש"י על פסוק ג	
"רב לכם": הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה. "כלם קדושים": כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה. "ומדוע תתנשאו?": אם לקחת אתה מלכות, לא היה לך לברר לאחרך כהונה. לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלהיך; כל העדה שמעו.	מה היו הטענות של קרח על הכהונה ועל המנהיגות? (כתוב בפסוק)

יש לציין כי טענתו של קרח אינה נכונה, כי הכול ברצון ה', ולמעשה המחלוקת של קרח אינה על משה, אלא על ה'.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ה-יא: תשובת משה לקרח ולעדתו

רק אחד יכול להיות כהן גדול שמקטיר קטורת-
ובכל זאת באו קרח ועדתו 250 איש, להקטיר קטורת.
ברור שגם אם הם צודקים, רק אחד ייבחר, והשאר ימותו.
בכל זאת באו כולם. עובדה זו היא נגד ההיגיון,
אך זוהי דרכה של מחלוקת - שאין בה היגיון וגורמת לסכנת חיים.

עיקרון נוסף, שבו לימוד חינוכי:
רצון משה לעשות שלום ולמנוע את המחלוקת.
לכן דיבר עם קרח ועדתו וכן עם דתן ואבירם, אך אלו ענו לו בחוצפה.

התגלות ה' ובקשת משה ואהרן שלא לכלות את העם מובאות בחוברת בתרשים זרימה, על
מנת להראות את המהלכים הכתובים בפסוקים.

כט-לה: העונש לקרח ולעדתו

משה אמר לעם תנאי, וזה היה סימן שה' שלח את משה.
בחוברת מבוארים התנאי והסימן על-פי הפסוקים וסיכום של התלמידים.
שאלות סיכום על העונשים לקרח, דתן ואבירם ו-250 האנשים.

תשובה לשאלה 4 בחוברת: בני קרח לא מתו, ככתוב בפרק כו פסוק יא. (משום שחזרו
בתשובה, רש"י)

בחוברת כתבנו ממדרשי חז"ל וכן משניות ממסכת אבות, העוסקים בקרח ועדתו. עבודות אלו
הן רשות לפי שיקול דעתם של המורים.

רש"י

א "ודתן ואבירם:" הסיבות למחלוקתו של קרח; אוי לרשע ואוי לשכנו.

ד "ויפול על פניו:" משל ונמשל.

יב "וישלח משה:" מעלת השכנת השלום.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

הצעות לבחירה

שימוש בציר זמן של שלושה ימים להבנת האירועים המתרחשים לאורך פרקים טז-יז. מנהיגותו של משה, המשתדל בדרכי שלום אך מכריע את המחלוקת.

פרק יז. לימוד חובה

א-ה: אלעזר לוקח את מחנות האנשים השרופים ומרקע אותם ציפוי למזבח החיצון - זיכרון לבני ישראל "למען לא יקרב איש זר... ולא יהיה כקרח וכעדתו".
ו-יד: הטענות כנגד משה ואהרן למחרת; המגפה פורצת בעם ונעצרת על-ידי אהרן באמצעות הקטורת.

טז-כו: מבחן המחנות. פריחת מטה אהרן - עדות לכך שאהרן הוא הנבחר משבט לוי, וכי שווא טענו כנגד משה ואהרן.

בחוברת

א-ה: מחנות החוטאים

(ה) "זָכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר
אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אֶהְרֹן הוּא
לְהִקְטִיר קֹטֶרֶת לִפְנֵי ה'
וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה לֵּאמֹר."

מעשה אלעזר במחנות החוטאים: מסר חינוכי - לא ליצור מחלוקת ולא להיגרר למחלוקת, לקבל את המנהיגים שה' מינה; לא להיות כקרח ועדתו מחרחרי ריב.

שאלה למחשבה: מדוע ריקעו אותם על המזבח החיצון, ולא במקום אחר?

ו-טו: תלונת בני ישראל, המגפה והקטורת

מה הייתה התלונה על משה ואהרן?

מבאר הרשב"ם: "העם אמרו: על דתן ואבירם הבלועים **אנו מודים שחטאו**. אבל המאתיים וחמישים איש שמתו כמיתת נדב ואביהוא,

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

אתם הרגתם אותם שציוויתם להקטיר הקטורת". ע"כ

(והם טעו, כי הכול היה ברצון ה'. כמו שאמר משה: "בוקר ויודע ה'").
אהרן לוקח את המחתה, ובה הקטורת, ועומד בין המתים ובין החיים - והמגפה נפסקת.

שאלה 4 בחוברת: מה רצה משה לרמוז לעם כשהמגפה נפסקה על-ידי הקטורת?
תשובה על-פי רש"י לפסוק יג באמצע, ד"ה "ויעמוד": ד"א למה בקטורת? "לפי שהיו ישראל מליזין ומרננים אחר הקטרת לומר סם המוות הוא, על ידו מתו נדב ואביהוא, על ידו נשרפו חמשים ומאתים איש. אמר הקב"ה: תראו שעוצר מגפה הוא, **והחטא הוא הממית**".

טז-כו: "והנה פרח מטה אהרן לבית לוי".

על מה באו להעיד המחתות והמטות?

בחירת מטה אהרן מחזקת אצל העם את הקביעה כי ה' הוא שבחר את משרתיו הלוויים והכהנים ואין אפשרות לאיש לערער על כך. קביעה זו באה לידי ביטוי בבחירת המטה והיא המעך של הסימן שנתן משה "אם כמות כל האדם..."
ניתן לבקש מהתלמידים לעשות את ההשוואה.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

פרק יח	הנושא	מספר השיעורים
	מתנות כהונה	2

פרק יח. לימוד חובה

א-ז: חיזוק תפקידו של שבט לוי - לשמור את משמרת הקודש.

ח-כ: הקב"ה נותן לכהנים את תרומת הקודש: "אני חלקך ונחלתך" (פסוק ח, פסוק כ).
רשימת המתנות הניתנות לכהנים מאת בני ישראל.

כא-כד: מעשר ראשון: עשירית מהיבול הניתן ללוי.
ללויים אין נחלה בארץ, כי הם נתונים לעבודת המקדש,
ועל כן בני ישראל מפרנסים אותם.

כה-לב: תרומת מעשר: "מעשר מן המעשר" - גם הלוי מפריש מחלקו 10% לכהן.

מושגים: "מתנות כהונה"; "מעשר ראשון"; "תרומת מעשר".

בחוברת כתבנו על הקשר בין סיום פרק יז פסוקים כ-כח לתחילת פרק יח.

לפניכם הפירוט

סיום פרק י"ז פסוקים כ-כח

"וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גֹּעֲנוּ אֲבֹדְנוּ כָּלֵנוּ אֲבֹדְנוּ.
כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת הָאֵם תָּמְנוּ לְגֹעַ".

התשובה לטענה זו כתובה בתחילת פרק יח

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרָן אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבֵית אֲבִיךָ אֶתֶּן תְּשֹׂאוּ אֶת שֹׁן הַמִּקְדָּשׁ...
וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל,
אֲךָ אֶל כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ, וְלֹא יָמוּתוּ גַם הֵם גַּם אַתֶּם...
וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם...

וְשָׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

שני נושאים בפרק יח פסוק א:

- וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן: אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֶתָּה - תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ
וְאֶתָּה וּבְנֶיךָ אֶתָּה - תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן כְּהֻנַּתְכֶם.

<u>שאלה בחוברת</u> 2. על מי מוטלת החובה להזהיר את הלויים שלא ייכנסו למקום עבודת הכהנים? <u>תשובה:</u> אהרן ובניו	<u>שאלה בחוברת</u> 1. על מי מוטלת החובה להזהיר את בני ישראל ולשמור שלא ייכנסו למקדש? <u>תשובה:</u> אהרן הכהן
כתוב בפסוק א וְאֶתָּה וּבְנֶיךָ אֶתָּה תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן כְּהֻנַּתְכֶם	כתוב בפסוק א וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֶתָּה תִּשָּׂאוּ אֶת עֹן הַמִּקְדָּשׁ
הביאור של רש"י ותזהירו הלויים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם.	הביאור של רש"י שיאמר לאהרן להזהירו על תקנת ישראל שלא ייכנסו למקדש.

כדי להסביר את חלוקת האזהרות,

ניתן להזכיר את צורת חניית השבטים והלויים סביב המשכן:

ישראל שלא יכנסו למקדש;

והלויים שקרובים יותר למשכן, לא יכנסו במשכן למקום עבודת הכהנים.

בשאלה הראשונה שאלנו על פירוש המילה אחריות, הדרישה להבנת מהות הפסוקים. ראוי להסביר גם את המילים "**תִּשָּׂאוּ אֶת**" כמו לשאת באחריות - או לשאת בתוצאות - במשמעות האחריות עליך.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

הצעה לפתיחה בנושא מתנות כהונה

מדוע צריכים להעניק מתנות לכהנים?
מי נותן להם מתנות?
האם גם ללוויים מגיעות מתנות? מדוע?

שאלה לדיון בכיתה: מדוע בחרה התורה לצוות על מתנות כהונה במקום זה דווקא?
תשובה: למדנו שקרח ועדתו ערערו על הכהונה, וגם לבני ישראל היה ספק.
לאחר מיתתם של קרח ועדתו ולאחר המגפה ופריחת מטה אהרון ברור מעל לכל ספק מעמדם של הכהנים ברצון ה', ולכן נכתב כאן דווקא על מתנות כהונה.

בחוברת כתבנו את המשל של רש"י על מתנות הכהונה,
וביקשנו מהתלמידים להוסיף את הנמשל.
מטרת לימוד זה לחזק את ההבנה כי ה' בחר בכהנים,
וברצונו ציווה בשמחה (רש"י) לתת להם מתנות כהונה, שזוהי פרנסתם.
ה' כתב זאת מפורשות בתורה כדי שלא יהיו עוררים על כך.

בפסוק י"ט כתוב שה' כרת ברית מלח עם אהרן ובניו על מתנות הכהונה.
להערכתנו תלמידים יכולים להגיע להבנה כי המלח מתקיים, אך הניסוח להכירו בפסוק
כברית ייעשה על ידי המורה.

הוספנו בחוברת עמוד ידע, ובו סוגי בעלי חיים הכשרים להקרבה, שמהם קיבלו הכהנים
מתנות כהונה, וכן ציורים הממחישים את מתנות הכהונה. בנוסף הבאנו את הגמרא, ובה
פירוט מתנות כהונה בחלוקת המקומות לפי קדושתן ומשימה לתלמידים - לכתוב על מתנות
כהונה שלמדו. מקור זה יכול להיות סיוע לפסוקים שבפרק בדרך של זיהוי המתנה במקור
התלמודי ובתורה.

הרחבנו בהפרשת תרומות ומעשרות וגם כאן השארנו למורים אפשרות להרחיב.
מובן שמידת הלימוד ביחידה זו נתונה לשיקול דעתם של המורים.

לבחירה. אפשר לחלק לתלמידים תפקידים - חקלאי, כהן, לוי - ולהמחיש מי מגיע ראשון
לקחת, וכיצד הלוי נותן מחלקו לכהן.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

אנו מציעים טבלה זו עבור תלמידים טובים בלימוד
והם ישלימו אותה.

התרומה והמעשר	מי נותן?	ממה נותן?	למי נותן?	כמה נותן?
תרומה גדולה				
מעשר ראשון				
תרומת מעשר				
מעשר שני שנים א', ב', ד', ה' לשמיטה				
מעשר עני שנים ג', ו' לשמיטה				

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק יט	כרשת חקת
2	פרה אדומה		

פרק יט. לימוד חובה

א-ו: "חוקת התורה"; מצוות הכנת אפר פרה אדומה.
ז-כב: האפר מטהר טמא מת על-ידי הזאה בימים השלישי והשביעי לטומאתם;
ללא הטהרה טמא מת, שנכנס למקדש, יתחייב בכרת.

מושגים: "חוקה"; "אפר פרה אדומה".

בחוברת

בתחילת הפרשה כתבנו את חלוקת הנושאים.

לשיקול דעתם של המורים ניתן להקדים: יש מצוות בעלות טעם והיגיון, כגון: מצוות כיבוד אב ואם ומצוות השבת, אך מצוות פרה אדומה, אין בה טעם המובן לאדם.
לכן היא נקראת חוקה - חוק של מלך מלכי המלכים, כדברי רש"י לפסוק ב, ד"ה "זאת חקת התורה": "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת? ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה: חוקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה".

אנו מקיימים מצוות - גם אם אנו לא יודעים או לא מבינים את ההיגיון שבהן - משום שהחיסרון בהבנה שלנו (באדם) אינו חיסרון במצווה, ואינו מונע מהאדם לקיים אותה בשלמות. (לדוגמה: אדם, שאינו מבין איך מנוע של מכונית פועל, לא יימנע בשל כך מלנהוג או לנסוע במכונית, אדרבה, יש מצוות, שהקיום שלהן למרות אי-ההבנה הוא השלמות בעשיית רצון ה'.

בחוברת משימות להבנת דיני המצווה כפי שכתובים בפסוקים.
לתוך שריפת הפרה היו משליכים: 1. ענף מעץ ארז; 2. אזוב; 3. שני תולעת - הצבע האדום היוצא מהתולעת; צבעו בו צמר רחלים וזרקו לשריפת הפרה.
לבחירה כתבנו בחוברת מה מסמלים דברים אלו על-פי פירוש של רבנו בחיי.
כן צירפנו ציור המשלים לפירוש, וניתן להשתמש בו כמדרש תמונה.
מסר חינוכי: אדם שבא להיטהר צריך לעשות זאת מתוך ענווה וצניעות, בשונה מהגורמים לחטא.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

שני שמות למים שמערבבים באפר הפרה אדומה. בחוברת הפירוש ומשימה: חיבור בין מילה למהות. שלוש שאלות רשות על-פי מדרשי חז"ל.

יא-כב: הטמאים בטומאת מת וטהרתם

בחוברת הגדרות שלנו לסוגי הטומאה, ומשימות ללימוד והבנה של הפסוקים בנושאים הללו: הטמאים בטומאת מת וטהרתם; הכנת המים; ההזאה והטהרה; דיני טומאת אוהל המת. ניתן לקשר לטומאת נזיר שנטמא בפתאומיות כגון שהיה באוהל ומת בו מת - להבדיל מכך שנכנס לאוהל שהיה בו מת, ולא בירר קודם כניסתו לאוהל.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרקים	הנושא	מספר השיעורים
כ-כא (יט)	עקיפת ארצות אדום ומואב	5

א-יג: מי מריבה

פתיחה. תיאור המצב: בשנת הארבעים להיוותם במדבר לא היה להם מים, לא לאדם ולא לבהמה; אך במשך ארבעים שנה הייתה להם באר מים - "בארה של מרים" והיא באה להם בזכות מרים, וכשמתה הלכה הבאר. לכן לא היה מים לעדה. העם מתלוננים למשה; משה מתפלל לה'; ה' מצווה את משה לדבר אל הסלע שיוציא מים; משה מכה את הסלע - והסלע מוציא מים. ה' כועס על משה על שלא פעל לפי הציווי - לדבר אל הסלע, שבזה יש נס גדול יותר - ומשה נענש: הוא לא ייכנס לארץ ישראל.

נושאים לדיון והעמקה:

1. ציר הזמן: שנת הארבעים לפני כניסתם לארץ ישראל.
ניתן להיעזר בציר הזמן שבתחילת החוברת.

2. תשובה לשאלה 2 בחוברת על-פי רש"י לפסוק א, ד"ה "ותמות שם מרים": למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך מה קרבנות מכפרים (פרה אדומה מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת". לימוד מסמיכות הפרשיות; מיתת צדיקים מכפרת; מעלתה של מרים הצדיקה.

"יען לא האמנתם בי להקדשני"

בתוספת למשימות שבחוברת ניתן לקשר לספר ויקרא בדין קידוש ה'.

תשובה לשאלה 2 (רשות) בחוברת על-פי רש"י לפסוק ב, ד"ה "ולא היה מים לעדה": "מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים וכשמתה מרים, הלכה הבאר, לכן לא היה מים לעדה".

תשובה לשאלה 1 (רשות) בחוברת - הספק של משה לגבי הסלע - על-פי רש"י לפסוק י, ד"ה "המן הסלע הזה נוציא": לפי שלא היו מכירים אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם: מה לכם, מאיזה סלע תוציאו לנו מים?

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

לכך אמר להם: **המורים** - סרבנים, לשון יווני **שוטים**, מורים את מוריהם - המן הסלע הזה שלא נצטוונו עליו נוציא לכם מים?

בסוף העמוד כתבנו שאלות על-פי מדרשי חז"ל משימה זו היא רשות.

יד-כא: מלך אדום מתנגד למעבר בני ישראל בארצו

ניתן להראות לתלמידים במפה שבחוברת את המסלול הקצר, שהיו בני ישראל יכולים לעשות לארץ כנען, אילו היה אדום מתיר להם לעבור בארצו, ולהדגיש כי פנו לאדום פעמיים, אך אדום סירבו.

כב-כט: מיתת אהרן

מעבר לפשט ניתן להתייחס לשאלה: מה ניתן ללמוד מכך שהתורה מתארת את פטירתו של אהרן מהעולם הזה? נקודות לדיון:

1. משה עושה את ציווי ה' למרות הקושי שאחיו האהוב מסתלק מהעולם.
 2. המשכיות הכהונה על-ידי אלעזר, בנו של אהרן הכהן.
- לבחירה: כתבנו סיכום על פטירתו של אהרן מהעולם.

תשובה לשאלה בחוברת: מדוע בכו **"כל בית ישראל"** על מיתתו של אהרן? תשובה על-פי רש"י לפסוק כט, ד"ה **"כל בית ישראל"**: **"האנשים והנשים, לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו"**. לחיזוק מידה טובה זו כתבנו בחוברת את המשנה במסכת אבות, פרק א משנה י"ב, על שבחו של אהרן הכהן.

מידה טובה זו ראויה ללימוד בכיתה. ניתן להחליט כי כיוון שהשבוע למדנו על מידתו של אהרן, אנו מחליטים על השבוע הקרוב כ"שבוע מידותיו של אהרן הכהן", שהיה "רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה". התלמידים ישוחחו ויישמו הלכה למעשה, וברצונם בלבד יספרו בסוף השבוע על מה שעשו.

לאחר השבוע החינוכי נסביר כי השבוע הזה אינו מבצע, אלא דרך חיים שתרגלנו, ואת הלימוד שהפנמנו ניישם בכל הימים.

ראו מדרש אבות דרבי נתן, המהווה בסיס להשכנת שלום זה נקרא **"חוכמת חיים"**.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

פרקים	הנושא	מספר השיעורים
כ (כ-לה)	כיבוש הגלעד והבשן מידי סיחון ועוג	2

א-ג: המלחמה עם מלך ערד

רשות. ללמוד בתחילה את מדרש חז"ל הכתוב בחוברת. מדרש זה מלמד על הסיבה לעזותם של העמלקים להילחם בבני ישראל, ועל ענני הכבוד שהיו בזכות אהרן, וכשמת הסתלקו העננים.

לפניכם טבלת סיכום ובה הסבר כולל ותשובות לשאלות שבחוברת

מסקנות והסברים על-פי רש"י	דברי רש"י על פרק כא פסוק א
הַכְנַעֲנִי מֶלֶךְ עֶרְד יֵשֵׁב הַנֶּגֶב הוּא עַמְלָק. הֵם יִזְמוּ מִלְחָמָה נֶגַד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.	"יושב הנגב" – זה עמלק, שנאמר (במדבר יג) עמלק יושב בארץ הנגב.
העמלקים מסתירים את זהותם.	וְסִינָה אֶת לִשְׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כְּנַעֲנִי.
הסיבה לכך: הם פוחדים מתפילתם של בני ישראל לה'.	כְּדִי שִׁיְהִיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים לְהַקְדִּיחַ לַתָּה כְּנַעֲנִים צִידִם, וְהֵם אֵינֶם כְּנַעֲנִים.
לבני ישראל יש ספק מיהו העם שבא להילחם אתם, כי היה שינוי בין הלבוש לדיבור.	רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבֹשֵׁיהֶם כְּלִבּוּשֵׁי עַמְלָקִים וּלְשׁוֹנָם לִשׁוֹן כְּנַעֲנִי.
בני ישראל מתפללים לה' בלשון כוללת ופותרים את הספק.	אָמְרוּ נִתְּפַלֵּל סָתֵם! שֵׁנִי אָמַר: "אֵם נָתַן תָּתֵן אֶת הָעָם הַזֶּה צִידִי".

השבי שלקחו: שפחה אחת (רש"י).

ד-ט: נחש הנחושת

הקדמה. כיוון שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו, חזרו לאחוריהם דרך ים-סוף, היא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים. (רש"י על פסוק ד). בגלל קושי הדרך התלוננו ודיברו לשון הרע: פסוק ה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

שתי טעויות טעו בני ישראל:

1. השוו את מעמדם של ה' ושל משה; אסור להשוות בין ה', שהוא מלך מלכי המלכים בורא העולם ומחיה אותו, לבין משה עבד ה'.
2. התלוננו וכפרו בטובה שהוציאם ממצרים, ששמר עליהם, שנתן להם מים ומן; דבריהם מהווים כפיות טובה.

העונש: ה' שילח בהם את הנחשים השרפים. בחוברת ביאור המושגים ושאלות חזרה והסבר ממדרשי חז"ל - כי בעונש הזה יש מידה כנגד מידה; ציור לחוויה לימודית! ייתכן גם למדרש תמונה, משנה ממסכת ראש השנה, פרק ג משנה ח, העוסקת בפרשה שלנו.

מסקנה: אין הנחש ממית, אלא החטא ממית.

י-כ: הנס בארנון ושירת הבאר

מהכתוב בלבד קשה להבין מה קרה בנחל ארנון, לכן כתבנו סיכום שלנו ושאלות חזרה.

מסר חינוכי

1. ברצון ה' יכול להיעשות לאדם נס גדול, כמו הצלת חייו - והאדם לא יידע על כך מאומה.
2. יהודי, שמחובר לה' על-ידי קיום המצוות ועשיית רצון ה', יש לו שמירה מיוחדת.

שירת הבאר. על הנסים שנעשו להם ונתגלו על-ידי הבאר.

לבחירה. הרחבת המושג "שירת הבאר"; הבאר בנס נחל ארנון שימשה צינור לפקוח את עיניהם ולראות את ישועות ה', והיא מהווה ידיעה בדרכי ה', ששומר על בניו גם ללא ידיעתם (ניתן להזכיר זאת גם בפרשת בלק: בלעם רצה לקלל את בני ישראל, אך לבסוף בירך, כי הכול ברצון ה', אף ללא ידיעתם של בני ישראל, כמו הבאר בנחל ארנון).

להעשרה. סיכום קצר בחוברת על השאלה: היכן נמצאת היום בארה של מרים? המטרה: חיבור עבר להווה על-פי מקומות המוכרים כיום.

כא-לב: סיחון מתנגד למעבר בני ישראל בארצו

בחוברת מפה להבנה ושאלות חזרה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

לג- לה: מלחמת עוג מלך הבשן

העוצמה של עוג מלך הבשן הייתה גדולה מאוד, אך בני ישראל לא פחדו ממנו, משום שידעו שה' נלחם להם ועוג בידי ה'. אם כך, מדוע פחד משה, עד שה' אמר לו לא לפחד?

לפניכם תשובה לשאלה 2 בחוברת, על-פי רש"י לפסוק לד, ד"ה "אל תירא אותו": "שהיה משה ירא להילחם שמא תעמוד לו (לעוג) זכותו של אברהם, שנאמר: (בראשית יד) **ויבא הפליט**, הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדרלעומר וחבריו". (עוג - הוא הודיע לאברהם על לוט שנשבה).

לימוד מוסרי: כל דבר טוב שאדם עושה נזקף לזכותו - אפילו עוג מלך הבשן. בחוברת סיכום שלנו על סופו של עוג מלך הבשן על-פי מסכת ברכות, דף נד, ושאלות חזרה; וציור להמחשה, אפשרי גם כמדרש תמונה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרקים כב- כד (פרק כב)	פרשת בלק
7	בלק ובלעם		

א-ג: "וַיֵּרָא בֶלֶק בֶּן צְפּוֹר"

מה ראה בלק שמאוד הפחיד אותו? זוהי שאלת הפתיחה בחוברת. התשובה כתובה בפסוק: ראה את מה שעשה ה' לסיחון ולעוג - שני מלכים חזקים שנוצחו על-ידי בני ישראל. ראוי לעמוד על כך שיושבי האזור פחדו מבני ישראל, משום שה' עזר להם. בחוברת ביאורי מילים ומשימה להבנת הדימוי הכתוב בפסוק ד.

לבחירה. מדוע בלק אינו מבקש להילחם בבני ישראל? תשובה, על-פי רש"י לפסוק ד, ד"ה "אל זקני מדין": (אמצע הדיבור). "אמרו: מנהיגם של אלו (משה) במדין נתגדל, נשאל מהם מה מדתו? אמרו לו: **אין כוחו אלא בפיו**. אמרו: אף אנו נבוא עליהם באדם שכוחו בפיו" (בלעם).

במהלך הלימוד ראוי להתייחס לדמותו של בלעם. ה' נתן לו את הכוחות, אך אין הוא דומה לנביא מישראל, ככתוב בפרק כג פסוק ד: "וַיִּקֶּר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו". כתוב "וַיִּקֶּר" - ולא "וַיִּקְרָא". הסבר של רש"י: "וַיִּקֶּר זהו לשון עראי, לשון גנאי, לשון טומאת קרי. כלומר: בקושי ובביזיון... בחוברת כתבנו מדרש של חז"ל! ממנו לומדים כי בסך הכול ידע בלעם לכוון את הרגע שבו הקללות "מתקבלות", וגם ידיעתו זו היא ברצון ה' בלבד. גם בלעם אינו מכחיש זאת ואומר: מה שה' ישים בפי - אותו אדבר.

פעמיים שלח בלק לבלעם שיבוא לקלל את ישראל. התלמידים מתבקשים לכתוב מה היה בכל פעם: ה-יד: הפעם הראשונה; טו-כ: הפעם השנייה.

עבודת רשות בחוברת.

לפניכם ציור על-פי משל שכתב רש"י (פסוק יב): משל אומרים לדבורה" כתבו את הנמשל.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

כא-לה: האתון של בלעם

רשות.

משימה בחוברת. על-פי רש"י לפסוק כא.

אברהם אבינו השכים בבוקר והכין בעצמו את החמור לדרך כדי לעשות את רצון ה'. מכאן למדו חז"ל (רש"י): שאהבה מקלקלת את השורה (הקו הרגיל) פירוש: בגלל אהבת אברהם לה' לכן השכים בבוקר מוקדם והכין בעצמו את חמורו ולא נתן לעבדו לעשות זאת. לעומת בלעם שבגלל שנאתו לישראל השכים בבוקר מוקדם והכין בעצמו את האתון כדי ללכת ולקלל את ישראל, שנאתו מקלקלת את השורה (הקו הרגיל). כך רואים פעולות דומות הקשורות במסירות, שתכליתן שונה.

שלוש פעמים ראתה האתון של בלעם את המלאך. בחוברת משימת חזרה ובה הפניה לפסוקים, ציור להמחשה. מעשה האתון מלמד על הביזיון של בלעם: הוא לא ראה את המלאך - ואילו האתון ראתה אותו, ה' פתח את פי האתון. וזהו נס הראוי להתייחסות: ברצון ה' אפילו אתון יכולה לדבר. לעומתה עינו של בלעם, אף-על-פי שראה בה, לא ראה את מה שראתה אתונו מה גם שבלעם נקרא, כי כוחו בפיו, וה' הראה לו שברצונו גם אתון יכולה לדבר ופיו של בלעם יברך ברצון ה'.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרקים כב- כד (פרק כג)
7	בלק ובלעם	

פתיחה. ארבע נבואות של בלעם כתובות בפרשה: שתיים בפרק כג ושתיים נוספות בפרק כד. הנבואות כתובות בלשון משל, ובהן דימויים רבים העוסקים בעבר, הווה ועתיד. ריבוי הנבואות ודרך כתיבתן קשים להסבר בשיעור פרונטלי רגיל, ולכן בחרנו לפרוס בפני התלמידים את הפסוקים בצורה מבוארת: פסוק והסברו. גם עבורנו הייתה זו מלאכה לא פשוטה; מתוך הפירושים הרבים השתדלנו לבחור מילים פשוטות, שמחברות בין המקרא להסבר, בלי להשמיט את השורש או את ה"צליל". בדרך כלל הסברנו כפירוש רש"י, ופעמים כמפרשים אחרים שהסבירו יותר בפשטות. הקו המנחה: פירוש שמתקרב לדעתם של התלמידים.

צורת למידה זו שונה מדרך לימודנו, המנחה את המורה והתלמיד ללמידה, אך בגלל הסיבות שמנינו נראה לנו שזוהי הדרך הממוצעת והטובה ללימוד נבואותיו של בלעם. המורים והתלמידים כאחד ימצאו בסיכום ובביאור הנבואות כר נרחב לניצול הזמן בלימוד ממוקד ותכליתי, שבו יועברו המסרים התורניים והחינוכיים בדרך השכל והרגש. לפי רמת התלמידים ניתן לפתח את הדימויים שבנבואות לחיי היומיום בחיזוק האמונה בה' ומידות טובות שבין אדם לחברו. בדרך לימוד זו מועבר גם מסר לתלמידים על לימוד תכליתי והתמודדות עם פסוקים מורכבים.

שימו לב לעריכה בחוברת: השתדלנו שכל נבואה, פירושה והשאלות יהיו כתובים בעמוד אחד. כל יחידה בחוברת תלמד רק לאחר קריאתה בחומש למרות היותה כתובה בחוברת.

א-יח: הנבואה הראשונה של בלעם

לפניכם הצעות נושאים לדיון / תוספת לשאלות החזרה שבחוברת.

1. בלעם בא לקלל, ונמצא מברך.
2. בלעם הגוי מדבר דברים טובים על בני ישראל.
3. חיבור לימינו מלימוד הנבואה הראשונה:
אהבת ה' לבניו, זכותם של האבות והאמהות; שרשרת הדורות.
4. "הֵן עִם לְבַדְדִּי יִשְׁכֵּן". שאלה לדיון: במה אנו שונים מהגויים? האם גם היום?

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

5. בקשתו של בלעם הגוי: למות כמו צדיק מישראל ולזכות לחיי העולם הבא. שימו לב לשתי השאלות שבחוברת בסיום כל נבואה של בלעם.

1. מה אמר בלק לבלעם אחרי נבואה זו?

2. ומה השיב בלעם לבלק?

יח-כד: הנבואה השנייה של בלעם

הקדמה. בלק חשב שאולי יסכים ה' שבלעם יקלל את ישראל שלא ייכנסו לארץ.

בלעם השיב לבלק: ה' נשבע לבני ישראל להביאם לארץ כנען, ולכן לא ייתכן שה' ישנה את דעתו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרקים כב- כד (פרק כד)	הנושא	מספר השיעורים
	בלק ובלעם	7

ג-ט: הנבואה השלישית של בלעם

בפעם הראשונה רצה בלעם לקלל את בני ישראל שחש ושלום ה' יכלם - אך נמצא מברך. בפעם השנייה רצה לקלל את בני ישראל שלא ייכנסו לארץ ישראל - ונמצא מברך. בפעם השלישית, לאחר שהיה ברור לו שה' יברך אותם, נאמר בפסוק א: "וְלֹא הִלֵּךְ כְּפֶעַם בְּפֶעַם לִקְרֹאת נִחְשִׁים וַיִּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו". פירושו: בלעם לא היה צריך לנחש שאולי רצון ה' להסכים לקלל, ולכן אמר: אזכיר עונותיהם של ישראל, ועל כך תחול הקללה. (רש"י) לכן פנה לעבר המדבר - כדי להזכיר את חטא העגל שהיה במדבר. (רבנו בחיי)

בנבואה זו ראוי להתייחס לפסוק ה: "מָה טָבוּ אֱהֲלֶיךָ, יַעֲקֹב, מִשְׁכְּנֹתֶיךָ, יִשְׂרָאֵל".

לומדים בו על צניעות, צנעת הפרט ויחסי שכנות בחיי היומיום. הדימויים הרבים מבוארים בחוברת, ולבסוף שאלות חזרה. עומק הלימוד והיקף השאלות ייקבעו על-ידי המורים.

עצת בלעם לבלק כתובה בפסוק יד. ההתייחסות בחוברת היא לאחר לימוד הנבואה הרביעית, כדי "לשמור" על רצף לימודי של הנבואות, וגם משום שבפועל התבצעה ההצעה לאחר הנבואה האחרונה, כמו שכתוב בתורה.

טז-כה: הנבואה הרביעית של בלעם

"ויישא משלו". נבואה זו על דרך המשל, והיא מדברת על העתיד של בני ישראל ושל הגויים. ראו בחוברת את הפירוט ביחס לעמים ולנבואה. אין צורך להתעכב, ומאידך חבל לדלג.

עצת בלעם לבלק: פסוק יד

בלעם נתן עצה למואב - שיפקירו את הבנות שלהם לעברות. ישראל יתקרבו אליהן, ובסופו של דבר יעבדו עבודה זרה. שאלה בחוברת: 1. מאילו מילים בפסוק לומדים שבלעם הציע עצה לבלק: (יד) "וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי. לָכֵּה אֵינֶעֱצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

2. עיינו ברש"י וכתבו: מה הציע?

תשובה שכתב רש"י על פסוק יד, ד"ה "לכה איעצך": ומה היא העצה? אלוקיהם של אלו שונא זימה הוא... המקור במסכת סנהדרין, דף קו עמוד א.

לבחירה. רעיון חינוכי: ה' הציל את בני ישראל מהקללות של בלעם; מדוע ה' לא הציל את בני ישראל מעצת בלעם?

תשובה: ה' הציל ועזר לבני ישראל בכל עניין חיצוני שיכול להזיק להם, אך בדברים שקשורים לבחירה של האדם, הנוגעים ביראת שמים ויצר הרע שבאדם, צריך האדם להתמודד בעצמו; וכשהוא מגלה רצון להילחם ביצר הרע, ה' עוזר לו להתגבר עליו.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק כה	פרשת פינחס מפסוק ו
2	חטא בעל פעור ומעשה פינחס		

א- ה: ישראל חוטאים בבנות מואב ובפעור

שני חטאים חטאו ישראל כשישבו בשיטים:

1. זנו עם בנות מואב; 2. עבדו עבודה זרה.
- משה מצווה לשפוט את העם ולהוקיע - לתלות את החוטאים. (משפט ועונש)

ו- ט: קנאת פינחס לכבוד ה'

לשיקול דעתם של המורים עד כמה ללמד את ההבנה במעשי פינחס. זמרי עשה מעשה, שיש בו התרסה כנגד ה' ברבים, מעשה של חוצפה, רשעות וטיפשות, ומשפטו יבוא לאחר המעשה. פינחס למד הלכה: "בועל ארמית, קנאים פוגעים בו". הוא שאל את משה רבנו, ולאחר נטילת רשות הרג את זמרי ואת הגויה.

יש להדגיש: אסור להרוג אדם ללא משפט.

גם בית דין צריכים לחפש זכות לאדם בדינו להוציאו זכאי - ולא חייב. המקרה של פינחס הוא מקרה יוצא דופן לאנשים מיוחדים הנקראים קנאים ולאחר נטילת רשות ממשה.

לאחר המעשה שעשה פינחס נפסקה המגפה, שבה מתו 24 אלף מבני ישראל. המגפה היא מיתה משונה של אנשים רבים בבת-אחת ללא סיבה מובנת, והיא נחשבת עונש משמים. הפסקת המגפה לאחר מעשה פינחס מגלה את היחס הישיר בינה לבין החטאים עליהם באה המגפה.

י-טו: קנאת פינחס וברית כהנת עולם

י-יג: דברי ה' למשה - כי בזכות מעשהו של פינחס הוא לא כילה את בני ישראל; המתנה שה' נתן לפינחס: "בְּרִית כְּהֻנָּה עוֹלָם".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

בחוברת. שאלה להבנת מהות המתנה. הרי פינחס הוא בנו של אלעזר הכהן, הבן של אהרן הכהן! האם ייחוס זה אינו מזכה את פינחס בכהונה?

טז-יח: ה' מצווה על המלחמה במדין

זמרי חטא עם כְּזָבִי בֵּת נְשִׂיא מִדִּין. מכאן למדו עד כמה היה עז רצונם של המדיינים להחטיא את ישראל - עד כדי כך שגם נשיא מדיין הפקיר את בתו. ה' מצווה על מלחמה במדיין, בפרק כה כתוב על הציווי, אך על מלחמת ישראל במדיין נלמד בפרק ל"א, בפרשת מסעי.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

פרק כו	הנושא	מספר השיעורים
	מפקד בשנה הארבעים	2

א-נא: ה' מצווה לספור את ישראל

בחוברת

טבלה 1: השוואה בין הספירות.

הפעם הראשונה הייתה בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים,
לפני 38 שנים. (פרשת במדבר)

הפעם השנייה הייתה בשנת ה-40 לצאתם ממצרים בערבות מואב. (פרשת פינחס)
סיכום הפקודים בשנה השנייה ובשנת ה-40 לצאתם ממצרים; ומשימות השלמה.

נב-נו: חלוקת הארץ בגורל

חלוקת הארץ נעשתה בשנת הארבעים להיות בני ישראל במדבר, כלומר עוד טרם כיבושה של הארץ.

שאלה בחוברת: למי תיחלק הארץ?

תשובה, על-פי רש"י לפסוק נג, ד"ה "לא לה תיחלק הארץ":
"למי שמלאו לו עשרים שנה ביום החלוקה ולא לפחותים מבן עשרים,
אף-על-פי שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ בפועל.
שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו,
לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלף ואלף,
ואם היה לאחד מהם ששה בנים, לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו".

החלוקה נעשתה בגורל. בחוברת סיכום על-פי רש"י והמאירי; שאלות חזרה; ציור להמחשה.

ראוי לעמוד על כך שמשמים ייעדו לכל שבט את המקום שלו, וכך יצא גם בגורל.
בחוברת מפת חלוקת הארץ לשבטים בתוספת מקומות בני זמננו.
יש לציין שוב שהחלוקה נעשתה בגורל בהיותם במדבר, החלוקה בפועל נעשתה 14 שנה
לאחר כניסתם לארץ ישראל; שבע שנים כבשו ושבע שנים חילקו.

רשות: ניתן לזהות מקומות יישוב מוכרים במפה ולשייך לשבט.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

נז-סב: ספירת הלויים

הפעם הראשונה הייתה בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים. (פרשת במדבר)
הפעם השנייה הייתה בשנת ה-40 לצאתם ממצרים בערבות מואב. (פרשת פינחס)
בחוברת שתי שאלות סיכום.

סג-סה: סיכום

הדור שיצא ממצרים מת במדבר בגלל חטא המרגלים - חוץ מקֵלֶב בן יפונה ויהושע בן נון.
הדור החדש, שנולד במדבר, נספר בפעם הראשונה בשנת הארבעים לפני כניסתם לארץ
ישראל.
רשות. בחוברת לימוד שכתב רש"י על פסוק סד, המעלה על נס את צדקתן של בנות ישראל.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק כז פסוקים א-יא
1	בנות צלפחד	
2	מינוי יהושע	פסוקים יב-כג

א-ו: נחלת בנות צלפחד

אילו היה צלפחד בחיים בזמן חלוקת הארץ, היה זוכה לחלק ונחלה בה, כיוון שלא היה נכלל בגזירה למות במדבר.

צלפחד מת בחטאו במדבר, ולא היו לו בנים שיירשו אותו, אלא בנות - ובנות אינן יורשות. בנותיו טענו בחוכמה טענה, והיא מבוארת בחוברת. ניתן להסביר קודם הקריאה או לאפשר לתלמידים להתמודד לבד. - הכול לפי רמת התלמידים.

לבחירה. התורה אינה מפרשת את חטאו של צלפחד אשר בגינו מת. ראו רש"י לפסוקים ג, ה, שבהם התשובות לשאלות הרשות שבסוף העמוד.

- לימוד שניתן ללמוד מכך שהתורה כתבה על בנות צלפחד
1. ייחוסן של בנות צלפחד עד יוסף - **לימוד על חיבוב ארץ ישראל.** (מבואר בחוברת)
 2. **חוכמתן** של בנות צלפחד בטענה מורכבת. הטענה מבוארת בחוברת על-פי רש"י.

ח-יא: דיני ירושת הארץ

בגלל טענתן של בנות צלפחד מצווה ה' למשה את דיני ירושת הארץ. בחוברת משימה המשלבת בין הפסוקים וההלכות המעשיות.

יב-כג: משה בהר העברים ומינוי יהושע

עוד משבחה של ארץ ישראל: ה' מצווה את משה לעלות להר העברים ולראות את ארץ ישראל, שאלה לא יזכה להיכנס. "הר העברים" נקרא כך משום שהוא קרוב למעברות הירדן. בספר דברים הוא נקרא "הר נבו". בחוברת ציור להמחשה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

בחוברת תרשים זרימה ומשימות לימודיות על הנושאים בפסוקים יב-כג. בסוף העמוד שאלות רשות, לפי שיקול דעתם של המורים ולפי ההספק.

משה מבקש מנהיג ראוי לבני ישראל לאחר הסתלקותו מהעולם הזה - ורש"י מפרש: ביקש משה שבנו ימשיך אחריו, אך ה' ציווה שיהושע ימשיך את מנהיגותו של משה. הסיבה כתובה ברש"י לפסוק טז: "כדאי הוא יהושע ליטול שכר שימוש, שלא מש מתוך האוהל".

אומנם אין מנהיג שיכול להיות כמשה רבנו ("לא קם בישראל כמשה עוד"), אך העם צריך מנהיג. יהושע הוא האיש שבו בחר ה', משום ש"לא מש מתוך האוהל", למד תורה ולמד את הנהגותיו של משה. יהושע היה דבוק בצדיקים וכאילו דבוק בה' על-פי הפסוק "ולדבקה בו": (דברים, פרק יא פסוק כב). מפרש שם רש"י, ד"ה "ולדבקה בו": "אפשר לומר כן? והלא אש אוכלה הוא! אלא הַדְבֵק בתלמידים ובחכמים, ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו".

ראוי לחנך - להידבק / להתקרב / להיות שייך - לאנשים ולמקום שיש בהם תורה ויראת שמים; להתרחק ולא להשתייך לאנשים ולמקומות, שאין בהם תורה ויראת שמים.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרקים כח-כט
2	המוספים	

כח-כט: קרבנות: תמידין ומוספין מנחות ונסכים

רשות. הקדמה לפרקים כח-כט על-פי דברי הרמב"ן: (לפסוק ב) "וטעם צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי" - כי אחרי שאמר לאלה תיחלק הארץ, ציווה להשלים תורת הקרבנות, שיעשו כן בארץ. כי במדבר לא הקריבו המוספים, כמו שהזכרתי בסדר **אמור אל הכהנים** (ויקרא כג ב), וכן לא נתחייבו בנסכים במדבר, כמו שפירשתי בסדר **שלח לך** (לעיל טו ב), ועכשיו חייבים בְּאֵי הארץ לעשות שם הכול, התמידין והמוספין ומנחתם ונסכיהם".

בחוברת טבלת סיכום לפרקים כח-כט. הטבלה מפורטת מאוד, והתלמידים מתבקשים לעיין בפסוקים המצוינים בחוברת ולהעתיק רק את החלק העוסק בזמן או בחג.

זוהי הזדמנות טובה ללמוד על גלגל השנה - תאריכים, ימים, חגים וזמנים. עומק הלימוד ומהותו נתונים לשיקול דעתם של המורים.

בעמוד הבא שבחוברת שאלות על פרק כח, ובעמוד אחריו שאלות על פרק כט. מהות המשימות בעמודים אלו: חידוד והבנה של המושגים, כגון "אֶשָּׁה לה"; סדר מניין החודשים; דיני איסור מלאכה בימים טובים; ימי חול המועד כפי שנזכרים בכתוב; ימים נוראים וחג הסוכות הנזכרים בכתוב; שמיני עצרת בשם ומהות. סיום נושא הקרבנות בימים ובמועדים בסיכום שלנו "ונשלמה פרים שפתינו".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

פרק ל	הנושא	מספר השיעורים
	נדריים	2

**פרשת
אטות**

ג-יז: דיני נדרים

רשות. מדוע נכתבה כאן פרשת נדרים?

תשובת הרמב"ן: (פסוק ב) "ובאה הפרשה הזאת כאן, מפני שהזכיר נדרי גבוה ככתוב: **לבד מנדריכם ונדבותיכם לעולותיכם ולמנחותיכם ולנסכיכם ולשלמיכם**" (לעיל כט לט).
אמר עוד: מלבד אלה הנדרים הנזכרים יש עוד נדרי הדיוט, וככל היוצא מפיו של אדם חייב לקיים ולעשות כל אשר אסר על נפשו, ובכולן "לא יחל דברו", אבל אחרים מוחלין לו. ע"כ

חשוב להדגיש את הכוח וההשפעה שיש בדיבור של האדם.

מהמקורות לדיני נדרים בתורה ובתלמוד לשיקול דעתם של המורים מה ללמד ועד כמה?		
1	במדבר, פרק ל פסוק ג	"איש כי ידר נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו, לא יחל דברו, ככל היצא מפיו יעשה".
2	דברים פרק כג פסוקים כב-כד	"כי תדר נדר לה' אלקיך, לא תאחר לשלמו, כי דרש ידרשנו ה' אלקיך עמך, והיה בך חטא. וכי תחדל לנדר, לא יהיה בך חטא. מוצא שפתיך תשמור, ועשית כאשר נדרת לה' אלקיך, נדבה אשר דברת בפיה".
3	מסכת נדרים עמוד עז	"כל הנודר אף-על-פי שמקימו נקרא 'חוטא'. אמר רב זבד: מאי קרא? 'וכי תחדל לנדר, לא יהיה בך חטא'".
4	מסכת חלין ב	"פתיב: 'וכי תחדל לנדר - לא יהיה בך חטא'. (דברים פרק כג) וכתב: 'טוב אשר לא תדר - משתדור ולא תשלם'. (קהלת פרק ה) ותנא: טוב מזה ומזה - שאינו נודר כל עקר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: טוב מזה ומזה נודר ומשלם".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ג-יז: תרשים להבנת דיני נדרים

בעמוד הראשון בחוברת על פרשת מטות ביארנו מושגים ומילים, שקשורים לדיני נדרים, על מנת להבין טוב יותר את הפסוקים.

בחוברת ציור המתאר התרת נדרים בבית הכנסת. ייתכן ויש תלמידים המכירים סיטואציה זו, המתקיימת בבית הכנסת לאחר או לפני התקדש החג בראש השנה או יום הכיפורים. (מנהגים לפי עדות)

בעמוד הבא בחוברת כתבנו תרשים זרימה, המשלב את המושגים שנרכשו בעמוד הקודם, וחלוקת הפסוקים לפי הנושאים. המטרה: להקל על התלמידים את פירוש הפסוקים והמושגים כאחד. התרשים מחולק ליחידות; כל יחידה תילמד בנפרד, ולבסוף שאלות חזרה וסיכום.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר

מספר השיעורים	הנושא	פרק לא
2	נקמת בני ישראל מאת המדיינים	

א-יב: נקמת בני ישראל מאת המדיינים

בפרק כה, פסוקים טז-יח. למדנו על ציווי ה' להילחם במדיין.
נזכיר: זמרי חטא עם כַּזְבִּי בַת נְשִׂיא מִדִּין, ומכאן למדו עד כמה היה עז רצונם של המדיינים להחטיא את ישראל - עד כדי כך, שגם נשיא מדיין הפקיר את בתו. המדיינים גרמו לירידה מוסרית של בני ישראל ולכך שחלק מבני ישראל עבד עבודה זרה. נזכיר את מעשה פינחס, את מספר המתים במגפה ואת סיום המגפה בגלל מעשה פינחס.
בפרק שלנו - פרק לא, נלמד על מלחמת ישראל במדיין.

פרק לא

- (א) **"וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר.**
(ב) **נָקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים, אַחֲרֵי תֹאסֹף אֶל עַמֶּיךָ.**
(ג) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר: הִחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא, וַיְהִי עַל מִדִּין לָתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדִּין."**

נפנה את התלמידים להבנה, שלאחר מלחמה זו ייפטר משה מן העולם, ונשאל: מכיוון שפטירתו של משה תלויה במלחמה זו, האם ידחה משה את המלחמה? והאם ירצו בני ישראל לצאת למלחמה?

התשובה: משה מודיע מיד על המלחמה, ומכאן נלמד כי משה רבנו מקיים את רצון ה' ללא פניות אישיות. מאידך נכתב בפסוק ג **"הִחָלְצוּ"**, ונלמד מכאן כי משה ידע שישראל לא ירצו לצאת למלחמה שבסופה הם ייפרדו ממנו.
מהמילה **"וַיִּמְסְרוּ"** בפסוק ה' למדו חז"ל, שנמסרו חיילים למלחמה בכוח, כי לא רצו לצאת למלחמה זו כמבואר.

לבחירה. ניתן לעמוד על כך שבסך הכול יצאו אלף לוחמים מכל שבט. זהו מספר לוחמים קטן ביחס למלחמה במדיין הגדולה.

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

ראוי להדגיש כי אין מדובר במלחמת כיבוש, אלא במלחמה שהיא נקמה - תשלום על הרע שעשו לישראל. יש בה מימד חינוכי: להישמר מן הרע ולהילחם בו, וגדול המחטיו יותר מן ההורגו.
תיאור המלחמה ותוצאותיה כתובים בקצרה בפסוקים ז-יב.

יג-יח: משה מצווה להשלים את הנקמה במדיין

בחוברת משימות להפנמת הכתוב "וַיִּמָּסְרוּ" (פסוק ה).
תוצאות המלחמה וציווי משה יש להשלים את הנקמה במדיין. להדגיש את המילה "ויקצוף" - מסר תורני: לעשות את דברי ה' הברורים, ולא לנסות לפרש בעצמנו פירושים שתוצאותיהם בניגוד לציווי ה'.

יט-כד: טהרת הלוחמים והכשרת הכלים וטהרתם

בחוברת תרשים המחלק בין הנושאים, והפניה לפסוקים.
הכשרת הכלים שנלקחו ממדיין וטהרתם.
בתחילה יש לבאר את הכלל "כבולעו כך פולטו" שהוא היסוד להבנת הפסוקים.

שימו לב!

את הלוחמים צריך לטהר מטומאת מת.
את הכלים צריך להכשיר מבישולי האיסור ולטהר אותם מטומאת מת.
את בגדים שלקחו שלל ואת בגדי הלוחמים צריך לטהר מטומאת מת.

מסר תורני: זהירות ממאכלי נוכרים ומכֵּלִים, שבהם בישלו מאכלים האסורים ליהודים;
טהרת האדם והכלים, כי יהודי צריך לחיות בקדושה.

כה-ל: הציווי לחלק את המלקוח והשבוי

לאחר קריאת הפסוקים בחומש ניתן להתבונן בטבלה שבחוברת, בה יראו התלמידים את ביאורי הפסוקים משובצים בצורה מסודרת תחת כותרות. אין צורך להתעכב, אלא להראות כי לפסוקים יש משמעות והבנה מעשית.

לבחירה מסר חינוכי. נפתח בשאלה: מדוע מתחלק השלל בין אלה שלא נלחמו?

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

המסקנה: הלוחמים והעם אחד הם, כי הלוחמים לא ניצחו בזכות הכוח, אלא ברצון ה' ולמען העם. ה' לא צריך כל חלק מהרמת המס; הרמת המס היא חינוך להכרת הטוב לה' וחיזוק הידיעה בחוש שהכול מאת ה'. החלק לה' ניתן ללויים, כמבואר לקמן.

לא-מז: החלוקה והמס לה'

(פסוק מז) "וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחְצַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֶחָז אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שְׂמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן ה', כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה."

מח-נד: המתנה של שרי הצבא

בחוברת מבוארת הסיבה ומה נתנו.
לבחירה: הכרת הטוב של המפקדים לה' על הנסים שנעשו להם, מכאן נלמד על הכרת הטוב של כל אדם לה'.

מספר השיעורים	הנושא	פרק לב
3	בקשתם של בני גד ובני ראובן	

א- מב: בקשתם של בני גד ובני ראובן

נקודות לדיון ולימוד

1. זיהוי במפה של עבר הירדן המזרחי; הבנה כי מדובר בתחום שהוא מחוץ לגבולות הארץ המובטחת.
2. בקשתם של בני גד ובני ראובן והסיבה לכך.
3. תשובת משה וההתחייבות של בני גד ובני ראובן.

בחוברת תרשים זרימה להבנת הפסוקים ומהותם, ומפה לזיהוי המקום שהם מבקשים.

ממדרשי חז"ל, על-פי רש"י לפסוק טז, ד"ה: "נבנה למקננו פה": "חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה: לא כן עשו, העיקר עיקר והטפל טפל. בנו לכם תחילה ערים לטפכם, ואחר כך גדרות לצאנכם".
להעשרה: ראו רמב"ן לפסוק לג.

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק לג	פרשת אסעי
2	מסעי בני ישראל		

א-מט: אלה מסעי בני ישראל

42 מסעות נסעו בני ישראל במדבר. סדר המסעות כתוב בצורה מפורטת בפרק לג. המלצה לפני קריאת הפרק: לשאול את התלמידים האם עשו מסע / טיול ארוך, ומה היו הקשיים שבדרך? לשוחח על הקשיים במסעות בני ישראל.

המסעות נקבעו על-פי עמוד הענן, ללא התייעצות עם בני ישראל. הם היו צריכים לקפל את האוהלים והציוד האישי וכן את המשכן וכליו. מדובר במסע של מיליוני בני אדם, והליכה במדבר.

בחוברת פתיחה לפרק בשאלה של רש"י ותשובתו - לשיקול דעתם של המורים אם ללמד זאת לפני קריאת הפרק או לאחריו. בחוברת מפה, ובה ציון של חלק מהמקומות המוזכרים במסעות בני ישראל בתורה. מטרתה: לחבר מקומות ושמות בצורה ויזואלית. אנו ממליצים להזכיר מקומות ידועים ומה שקרה בהם.

נ-נו: הציווי לבני ישראל לפני כניסתם לארץ.

- הציווי: 1. לגרש את הגויים מהארץ.
2. לאבד את העבודה זרה.

שאלות לדיון בכיתה

1. מדוע צריך לגרש את הגויים מהארץ?
2. מדוע צריך לאבד את העבודה זרה?

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק לד
2	ארץ כנען לגבולותיה	

א-טו : ארץ כנען לגבולותיה

הערה: בתורה יש מקורות נוספים העוסקים בגבולות הארץ. בחוברת ביארנו רק את הכתוב בפרקנו.

בחוברת מפת ארץ ישראל.

מסיב למפה כתובים הפסוקים המרכזיים שבפרק, המורים על גבולות הארץ. הפסוקים ממוספרים כסדר כתיבתם: ג-ד-ה... ובסדר מספרי: 1-2-3... התלמידים מתבקשים לסמן באצבע את הקשר בין הסדר המספרי לבין מהות הפסוק במפה. כך מחברים התלמידים את הפסוקים לתמונה ברורה, המשקפת את גבולות הארץ.

בצורה יוצאת דופן וחד-פעמית אנו מתירים לצלם עמוד זה עבור התלמידים ולהדביקו במחברת.

לסיכום ארבע שאלות.

לפניכם תשובה לשאלה 1, על-פי רש"י לפסוק ב, ד"ה "זאת הארץ אשר תפול לכם": "לפי שהרבה מצוות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב. לומר לך מן הגבולים הללו ולפנים המצות נוהגות".

**מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים'
על ספר במדבר**

מספר השיעורים	הנושא	פרק לה
3	ערי מקלט	

א-ח: גודל המגרשים לכל עיר שיתנו בני ישראל ללויים

ט-טו : ערי מקלט וערי הלויים

ניתן לפתוח את השיעור בשאלה: איזה שבט לא קיבל נחלה, ומדוע?
אם כן, היכן יגורו בני שבט לוי?

תשובה: בני ישראל יתנו מנחלתם ללויים שש ערי מקלט. מלבד שימושן לרוצח בשגגה הן ישמשו ערים ללויים, בנוסף יתנו בני ישראל עוד ערים ללויים; כל שבט ייתן ערים ביחס לגודל הנחלה שקיבל. (פסוק ח')

בחוברת תרשים המבאר את מידת העיר שיתנו ללויים; ומפת חלוקת הערים ללויים בכל שבטי ישראל.

יש להדגיש את הערכות ההדדית לעובדי משכן ה': הם מקבלים את פרנסתם מקודשי בני ישראל ומנחלתם של בני ישראל.

תשובה לשאלת רשות בחוברת: מדוע היו שלוש ערי מקלט בעבר הירדן? הרי יש שם רק שנים וחצי שבטים!
רש"י לפסוק יד, ד"ה "את שלש הערים": "אף על-פי שבארץ כנען ט' שבטים וכאן אינן אלא שניים וחצי, השווה מניין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפיש רוצחים, דכתיב (הושע ו) גלעד קרית פועלי און עקובה מדם".

לימוד חינוכי: כשרחוקים מהוויה יהודית ומחברים לחומר יותר מאשר לרוחניות שבארץ ישראל, הסכנות הרוחניות גדולות יותר. לכן כשאדם בוחר את מקום מגוריו, הוא צריך לדאוג לסביבה רוחנית יהודית על כל המשתמע מכך.

טז-כא: פירוט שישה מקרים של רוצח במזיד (ה' ירחם)

כב-כד : פירוט שלושה מקרים של רוצח בשוגג

אנו ממליצים לפתוח את השיעור בלימוד הדיבר בתורה "לא תרצח".

מדריך למורה לחוברת 'תורת חיים' על ספר במדבר

אין רשות לאיש ליטול חיים של אדם אחר. רק ה' נותן חיים, ורק ה' לוקח חיים, והכול ברצונו. עשיית דין של אדם בעצמו, יש בה מרד בציווי ה', והיא פסולה ומגונה בתכלית. אפילו בית דין, שדנים על-פי התורה הקדושה, חייבים לחפש זכות לאדם כדי לא לפסוק לו דין מיתה. כל שכן אדם פרטי, אין לו זכות לעשות זאת. בכוונה כתבנו בכותרת את המילים "ה' ירחם": יש בה נימה אישית וחריגה של כותב החוברת להביע את הסלידה, ההוקעה והפחד מפני מצבים מסוכנים אלו.

בחוברת פירוט של שישה מקרים של רוצח במזיד, ושלושה מקרים של רוצח בשגגה. לאחר לימוד הפסוקים וההסבר ראוי לשייך זאת לחיי היומיום, ולשוחח על אסונות העלולים לקרות מחוסר זהירות.

רשות: שאלה לדיון בכיתה:

מי שנהג ברכב במהירות רבה ובחוסר זהירות, והיה מעורב בתאונה, חס ושלום, וכתוצאה מכך נהרגו אנשים ברכב או פגע באנשים אחרים - האם הנהג נחשב רוצח? ואם כן, האם הוא נחשב רוצח במזיד או בשוגג?

פרק לה	הנושא	מספר השיעורים
	טענתם של בני גלעד	2

א-ד: טענתם של בני גלעד בן מכיר משבט מנשה למשה רבנו

טענה זו מעלה שוב את חביבותה של ארץ ישראל בעיני השבטים. קשה להסביר את הטענה כפי שהיא כתובה בפסוקים, ולכן כתבנו את הפסוקים, והדגשנו את המילים המורות על הטענות המרכזיות. לצד הפסוקים כתבנו את ההסבר עם ההדגשים המקבילים לפסוקים. בדרך זו יש הבנה טובה להבנת הטענה וגם הקניית דרך לימוד לתלמידים כיצד ללמוד. ראוי לערוך מסיבת סיום חומש במדבר בשמחה.

תפילתנו שלא תצא תקלה מתחת ידינו ויהיו כל מעשינו לשם שמים, אמן.

חֶזֶק חֶזֶק וְנִתְחַזֵּק